

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η συμβολή των εικαστικών τεχνών και της λογοτεχνίας στην
ανάπτυξη της αισθητικής στην προσχολική ηλικία**

**The contribution of visual arts and literature in the development
of aesthetics in kindergarten**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΑΕΜ: 3905

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΤΑΜΟΥΤΣΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2023

Περιεχόμενα

Λίστα εικόνων.....	4
Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη.....	6
Λέξεις – Κλειδιά.....	6
Abstract.....	7
Keywords.....	7
Εισαγωγή.....	8
1. Τέχνη.....	9
1.1. Εισαγωγή.....	9
1.2. Καλλιτεχνική δημιουργία και καλλιτεχνικά έργα.....	11
1.3. Κατηγορίες της τέχνης.....	12
1.4. Προσφορά της τέχνης.....	12
2. Εικαστικές Τέχνες.....	14
2.1. Εισαγωγή.....	14
2.2. Αρχιτεκτονική.....	14
2.2.1. Ορισμός.....	14
2.2.2. Υλικά και μέθοδοι.....	15
2.3. Γλυπτική.....	22
2.3.1. Ορισμός.....	22
2.3.2. Γλυπτική και αρχιτεκτονική.....	23
2.3.3. Γλυπτική και ζωγραφική.....	23
2.3.4. Υλικά και μέθοδοι.....	24
2.4. Ζωγραφική.....	25
2.4.1. Ορισμός.....	25
2.4.2. Υλικά και μέθοδοι.....	26
2.5. Εικαστικές τέχνες στο νηπιαγωγείο.....	28
3. Λογοτεχνία.....	29
3.1. Εισαγωγή.....	29
3.2. Παιδική λογοτεχνία: Παραμύθι.....	30
3.2.1. Είδη παραμυθιού.....	31
3.3. Δημιουργία νοήματος με τη χρήση κειμένων και εικόνων.....	33
3.4. Παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο.....	34

3.4.1. Αναλυτικά προγράμματα.....	35
3.5. Οφέλη λογοτεχνίας.....	37
3.6. Ρόλος εκπαιδευτικού στην διδασκαλία της λογοτεχνίας.....	38
4. Αισθητική.....	39
4.1. Εισαγωγή.....	39
4.2. Αισθητική εμπειρία.....	40
4.2.1. Αισθητική εμπειρία σε Εικαστικές Τέχνες και Λογοτεχνία.....	41
4.3. Δημιουργικότητα και αισθητική.....	42
4.3.1. Δημιουργική σκέψη.....	43
5. Συμπεράσματα.....	43
6. Βιβλιογραφικές αναφορές.....	44

Λίστα εικόνων

Εικόνα 1.....	16
Εικόνα 2.....	17
Εικόνα 3.....	17
Εικόνα 4.....	18
Εικόνα 5.....	18
Εικόνα 6.....	18
Εικόνα 7.....	19
Εικόνα 8.....	19
Εικόνα 9.....	20
Εικόνα 10.....	20
Εικόνα 11.....	21
Εικόνα 12.....	24
Εικόνα 13.....	24
Εικόνα 14.....	26

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να αφιερώσω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες στους καθηγητές μου, κύριο Ταμουτσέλη Νικόλαο και κύριο Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο, για τις χρήσιμες κατευθύνσεις και οδηγίες που έλαβα και με βοήθησαν να εμπνευστώ και να υποστηρίξω το θέμα της εργασίας μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και την φίλη μου Μαριλένα που με στήριξαν στο μακρύ ταξίδι μου μέσα στην σχολή, όπως και την υπέροχη βιβλιοθήκη της σχολής, που με φιλοξένησε κατά την εκπόνηση της πτυχιακής μου.

Περίληψη

Η αισθητική αποτελεί μία ιδιαίτερα αφηρημένη έννοια, της οποίας η διδακτική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο μπορεί να αποτελεί τροχοπέδη. Για αυτό, παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα των τεχνών. Αρχικά, η τέχνη δεν διαθέτει συγκεκριμένο ορισμό, παρότι θεωρείται ότι συνδέεται στενά τη δημιουργία του Ωραίου. Επίσης, στον προσδιορισμό της συνεισφέρουν και οι έννοιες των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και των έργων τέχνης. Έπειτα, διακρίνονται οι κατηγορίες των τεχνών που είναι: οι καλές τέχνες, μέσα στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι εικαστικές τέχνες και η λογοτεχνία και οι εφαρμοσμένες τέχνες και αναφέρεται η προσφορά της συνολικής τέχνης.

Έτσι, όσον αφορά τις εικαστικές τέχνες, αυτές αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της προσχολικής και πρωτοσχολικής εκπαίδευσης. Μεταξύ αυτών, δίνεται έμφαση σε τρεις κυρίως, οι οποίες βρίσκουν εφαρμογή και μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πρώτα, είναι η αρχιτεκτονική, μετά η γλυπτική και η ευρέως πιο γνωστή, η ζωγραφική, που αξιοποιείται σχεδόν καθημερινά σε δραστηριότητες μέσα στο νηπιαγωγείο. Από όλα αυτά, συμπεραίνεται η ιδιαίτερη σημασία των εικαστικών τεχνών στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.

Από την άλλη μεριά, υπάρχει η λογοτεχνία, που ανήκει στην ίδια οικογένεια με τις εικαστικές τέχνες και αφορά την επαφή των παιδιών με κάθε μορφή γραπτού κυρίως λόγου. Η επαφή αυτή ενισχύεται, ειδικά, με την παιδική λογοτεχνία, δίνοντας έμφαση στα παραμύθια και τα είδη τους, όπου υποστηρίζεται η δημιουργία νοήματος με τη χρήση εικόνων και κειμένων. Επιπλέον, η αξία της στο νηπιαγωγείο προβάλλεται και από τα αναλυτικά προγράμματα, υπογραμμίζοντας τον ρόλο του/της εκπαιδευτικού στην αξιοποίηση της λογοτεχνίας μέσα σε ένα διαθεματικό πλαίσιο προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών.

Μετά από αυτά, κρίνεται αναγκαία η μελέτη της έννοιας της αισθητικής, που αφορά την ύπαρξη του ωραίου, τόσο στην τέχνη, όσο και στη φύση. Μεγάλο πλεονέκτημα της αισθητικής μπορεί να είναι η ενίσχυση της δημιουργικής σκέψης, η οποία προκύπτει από την συσσώρευση αισθητικών εμπειριών. Επίσης, οι εμπειρίες αυτές μπορούν να προέρχονται από τις εικαστικές τέχνες και την λογοτεχνία, συμβάλλοντας ακόμη περισσότερο στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Εν τέλει, διαπιστώνεται ότι οι εικαστικές τέχνες μπορούν να προσεγγίσουν την αισθητική, μέσα από καλλιτεχνικές δραστηριότητες, ενώ δραστηριότητες σχετικές με την λογοτεχνία και την αισθητική δεν έχουν ακόμη ενσωματωθεί στη διδακτική πράξη.

Λέξεις – Κλειδιά: Τέχνη, εικαστικές τέχνες, λογοτεχνία, αισθητική

Abstract

Aesthetics is a very abstract concept, whose didactic approach in kindergarten can be a hindrance. For this reason, it is presented as a result of the arts. To begin with, art has no specific definition, although it is considered to be closely linked to the creation of the Beautiful. Also, the concepts of artistic activities and works of art contribute to its definition. Then, the categories of arts are distinguished, which are: the fine arts, within which the visual arts and literature are included, and the applied arts, and the offer of the total art referred.

Thus, as far as the visual arts are concerned, they are an integral part of pre-school and primary education. Among these, three main areas are emphasized, which are also applied in the educational process. First, there is architecture, sculpture and the more widely known, painting, which is used almost daily in activities within the kindergarten. From all these it can be concluded that the visual arts are of particular importance in the kindergarten program.

On the other hand, there is literature, which belongs to the same family as the visual arts and is about the children's contact with all forms of written language, (especially the written word). This contact is reinforced, in particular, by children's literature, with an emphasis on fairy tales and their genres, where the creation of meaning through the use of images and texts is supported. Moreover, its value in kindergarten is also highlighted by the curricula, underlining the role of the teacher in the use of literature within an interdisciplinary framework adapted to the children's needs.

Following this, it is necessary to study the concept of aesthetics, which concerns the existence of beauty, both in art and in nature. A great advantage of aesthetics can be the strengthening of creative thinking, which results from the accumulation of aesthetic experiences. Also, these experiences may stem from the visual arts and literature, further contributing to the development of creativity. Ultimately, it is found that the visual arts can approach aesthetics through artistic activities, while activities related to literature and the aesthetics, have not yet been integrated into the teaching process.

Key words: Art, visual arts, literature, aesthetics

Εισαγωγή

Η αισθητική είναι μία έννοια η οποία δεν συναντάται εύκολα στο νηπιαγωγείο από μόνη της, καθώς, συνήθως συνοδεύεται από τη λέξη απόλαυση. Παρά την χρήση της, όμως, κατανοεί κανείς ότι είναι μία αρκετά αφηρημένη έννοια, κάτι που την καθιστά δύσκολη ως προς την διδασκαλία της. Η αναζήτηση και η διδασκαλία της κρίνεται απαραίτητη, εφόσον τα παιδιά ήδη από τη νηπιακή τους ηλικία έχουν αναπτύξει μία αισθητική στάση. Μαζί με αυτό, γίνονται πιο αυθόρμητα και περίεργα να μάθουν και να αισθανθούν περισσότερα (Schirrmacher, 1998). Εξαιτίας αυτών αξίζει να δοθεί μία ευκαιρία διεξαγωγής μελέτης πάνω στην αισθητική. Για τον όρο αυτό είναι γενικά αμφιλεγόμενη ύπαρξη της αντικειμενικότητα ή της υποκειμενικότητα του, γεγονός που διχάζει τους εκπαιδευτικούς. Παρόλα αυτά, είναι δυνατόν να προσεγγιστεί μέσα από τις τέχνες, οι οποίες, όμως, με τη σειρά τους φέρουν πλήθος γενικευμένων και πολλές φορές δυσνόητων των όρων. Εν τούτοις, τους όρους αυτούς καλείται να γνωρίζει κάποιος, προκειμένου να κατανοήσει σε ικανοποιητικό βαθμό και να μεταδώσει το νόημα της αισθητικής σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Ο καλύτερος και πιο οικείος για τα παιδιά τρόπος προσέγγισης του θέματος είναι μέσα από τις εικαστικές τέχνες, αλλά και τη λογοτεχνία. Αρχικά, οι εικαστικές τέχνες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο νηπιαγωγείο και αγαπητό μέσο έκφρασης από τα παιδιά. Συνεπώς, η διερεύνηση της βιβλιογραφίας για τη σύνδεσή τους με την αισθητική, αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για τη συμβολή στην ανάπτυξη της στα παιδιά. Ένα ακόμη στοιχείο, αρκετά παρεξηγημένο από πολλούς, ιδιαίτερα από τους εκπαιδευτικούς, είναι η λογοτεχνία. Αυτή όπως και οι εικαστικές τέχνες συμπεριλαμβάνονται στον τομέα των τεχνών. Εντούτοις, κατά την πλειοψηφία των περιπτώσεων, αξιολογείται περισσότερο για γλωσσολογικό σκοπούς παρά για αισθητικούς. Για το λόγο αυτό, γίνεται αναζήτηση της συμβολής της λογοτεχνίας στην ανάπτυξη της αισθητικής απόλαυσης, αλλά και της αισθητικής εμπειρίας. Επομένως, σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι η παρουσία όσων έχουν γραφτεί τόσο σε ελληνόγλωσσα, όσο και σε ξενόγλωσσα κείμενα, σχετικά με τους τρόπους ενίσχυσης της αισθητικής. Συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια διερεύνησης των τρόπων με τους οποίους μπορούν να συνδεθούν οι δύο ερευνώντες κλάδοι, των εικαστικών τεχνών και της λογοτεχνίας, καθώς και πως ο καθένας, αλλά και ο συνδυασμός τους, βοηθούν στην δημιουργία και την άμβλυνση της αισθητικής. Έτσι, το παρακάτω κείμενο δομείται από 4 κύρια μέρη: το πρώτο μέρος αφορά την τέχνη σαν γενική έννοια και σημειώνει τις κατηγορίες τις κατηγορίες της. Στο δεύτερο αναλύονται οι εικαστικές τέχνες με

τα υλικά και τις μεθόδους τους, ενώ παραθέτονται και ενδεικτικά παραδείγματα. Κατόπιν το τρίτο μέρος εισάγει την έννοια της λογοτεχνίας και του οικονομικού βιβλίου και τέλος, στο τέταρτο κομμάτι της εργασίας ερμηνεύεται ο όρος της αισθητικής και της δημιουργικότητας, περιγράφεται η σύνδεση των εικαστικών τεχνών με τη λογοτεχνία και πώς ωφελούν την αισθητική.

Τέχνη

Εισαγωγή

Κατά το πέρασμα των αιώνων, πολλές και συχνές διαμάχες έλαβαν χώρα ως αποτέλεσμα συγκρούσεων αντιφατικών αντιλήψεων σχετικά με το τι ακριβώς είναι η τέχνη. Πολλοί έχουν προσπαθήσει να ορίσουν την έννοια της τέχνης, χωρίς να υπάρχει ορθή απάντηση για το τι είναι σωστό και τι λάθος. Ο πρώτος ορισμός επισημαίνει ότι η λέξη αυτή εμπεριέχει δύο σημασίες: την ευρύτερη σημασία που αφορά την «καλλιτεχνική δημιουργία», δηλαδή την ικανότητα του ατόμου να εκφράσει ή να δημιουργήσει το λεγόμενο ωραίο. Αυτό το «ωραίο» πηγάζει από την ανάγκη του να εξωτερικεύσει τις ιδέες και τα συναισθήματά του και να επικοινωνήσει. Από την άλλη, υπάρχει η πιο στενή σημασία, αναφερόμενη στο «τεχνικό επάγγελμα», που προέρχεται από πολύχρονη άσκηση και εμπειρία. Ένα άλλος ορισμός υπογραμμίζει ότι η τέχνη αφορά κάθε είδους δράσεις και δημιουργήματα του ατόμου που μπορούν να ασκήσουν επιρροή στην αισθητική. Τα συναισθήματα ή ακόμα και οι αναμνήσεις, που δημιουργούνται από την οπτική επαφή με κάτι, συμβάλλουν στην ύπαρξη ή όχι του αισθήματος της απόλαυσης. Από αυτό, προκύπτει ο όρος αισθητική απόλαυση, ο οποίος δηλώνει μία διαδικασία που αφορά επικρατούντα ανά εποχή συναισθήματα γνώσεις και αντιλήψεις. Το γεγονός αυτό την καθιστά αναγκαία, με βασική προϋπόθεση την αποδέσμευσή της από επιβλαβείς ιδέες και πεποιθήσεις που δεσπόζουν μέσα στην κοινωνία, όπως οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα (Δανιήλ & Κορκοβέλου, 2011). Μια διαφορετική άποψη, θα μπορούσε να την παρουσιάσει ως ένα είδος γνωστικής μηχανικής. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, τέχνη είναι μια δραστηριότητα που αποσκοπεί να επηρεάσει το μυαλό του κοινού και σχετίζεται με την μελετημένη κατασκευή της αναπαράστασης που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τον κόσμο (Turner, 2006).

Ακόμα κι αν μπορεί να μην αρθρώνεται πάντα συνειδητά, είναι σύνηθες σήμερα να αποκαλείται η τέχνη ως άχρηστη, με την έννοια ότι δεν συμβάλλει άμεσα στις φυσικές ζωτικές ανάγκες και διαδικασίες. Αν κάποιος, στη συνέχεια, ισχυριστεί ότι αυτή ικανοποιεί

μα ψυχολογική ανάγκη, θα φαινόταν ενοχλητικό να παραδεχτεί ότι πολλοί άνθρωποι φαίνονται αρκετά ικανοί να ζουν χωρίς τα οφέλη τουλάχιστον των πιο εκλεπτυσμένων τεχνών. Μέσα από παρατηρήσεις, έχει διαπιστωθεί ότι ένα μεγάλος αριθμός πολιτών στην κοινωνία αδιαφορούν για αυτή, μέσα στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και τα παιδιά. Αυτά, ήδη από την αρχή της ζωής τους, έρχονται σε επαφή με οπτικές μορφές, που παρατηρούν στο σπίτι ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, όπως η γειτονιά και τα καταστήματα. Έτσι, το ενδιαφέρον τους, ενώ αναπτύσσονται, ξεκινά να έλκεται από επιφανειακά αντικείμενα, τα οποία με μία πρώτη ματιά φαίνονται καλλιτεχνικά. Τέτοια παραδείγματα είναι τα βιβλία με χρωμοσελίδες, τα τυποποιημένα υλικά χειροτεχνίας και τα σετ δημιουργίας και χρωματισμού σχεδίων με οδηγό αριθμούς ή άχνα τυπωμένα σχέδια. Εξαιτίας αυτών, τα παιδιά αποκτούν μία ψευδή αίσθηση της τέχνης, μαθαίνοντας έννοιες σχετικές με αυτή, που στην πραγματικότητα δεν τους προετοιμάζουν για ό,τι θα συναντήσουν σε χώρους εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως σε σχολεία ή μουσεία. Επιπρόσθετα, άλλα ψυχαγωγικά υλικά, λόγω χάρη τα κόμικς, οι εκπομπές και οι ταινίες, απομακρύνουν ακόμη περισσότερο τα παιδιά από την ουσιαστική έννοια της τέχνης και τους σκοπούς της. Εν τούτοις, δεν θα μπορούσε και δεν θα έπρεπε κανείς να συμπεράνει ότι όλοι οι άνθρωποι ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, δηλαδή να αδιαφορούν για την τέχνη, καθώς μεγάλο πλήθος αυτών πηγαίνει σε μουσεία και γκαλερί και αποτελούν οι ίδιοι οι συλλέκτες έργων τέχνης, αφού η οπτική συγκίνηση που προσφέρουν, τους αποδίδει ένα αίσθημα ικανοποίησης και ευημερίας (Charman, 1993).

Επανερχόμενοι στην προσπάθεια ερμηνείας της «τέχνης», η λέξη αυτή μπορεί να αναφέρεται στην ικανότητα, την ομορφιά και την ευχαρίστηση, που σημαίνει την αισθησιακή ποιότητα των πραγμάτων, την τάξη ή την αρμονία, την τάση για καινοτομία, την επιθυμία για την δημιουργία του ωραίου, την αυτοέκφραση, την επικοινωνία, τη σοβαρή και σημαντική προσοχή, την φαντασία και την αυξημένη παρουσία. Με την υπόθεση ότι κάποιο από αυτά παρέχεται από την τέχνη ή είναι τέχνη, ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό γνώρισμα παραμένει άπιαστο. Το να γίνεται ισχυρισμός ότι αυτή είναι κάποιο από τα παραπάνω σημαίνει τον εντοπισμό της διαφοράς μεταξύ της «καλλιτεχνικής» σημασίας, της «καλλιτεχνικής» αντίληψης, της «καλλιτεχνικής» τάξης και του «καλλιτεχνικού» παιχνιδιού. Αυτό σημαίνει πως χρίζεται αναγκαίος ο προσδιορισμός της έννοιας του καλλιτεχνικού στην τέχνη. (Dissanayake, 1990).

Καλλιτεχνική δημιουργία και καλλιτεχνικά έργα

Εντοπίζονται δύο συνδυασμένες έννοιες που είναι ικανές να συμβάλλουν στον προσδιορισμό της τέχνης και αυτές είναι οι «καλλιτεχνικές δραστηριότητες» και τα «έργα τέχνης». Εάν υπάρχει ένας διαφοροποιημένος ορισμός του «έργου τέχνης», είναι ιδιαίτερος εύκολο να προσδιοριστεί η «καλλιτεχνική δραστηριότητα» ως «δραστηριότητα που περιλαμβάνει την ενασχόληση με έργα τέχνης». Μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι δυνατό ή άβολο να αποδοθεί ένας ικανοποιητικός ορισμός για την πρώτη έννοια, δίχως την αναφορά σε κάποια από τις μορφές της καλλιτεχνικής δραστηριότητας, οι οποίες ενδέχεται να αφορούν άτομα που βρίσκονται στην πλευρά της κατασκευής καλλιτεχνικών δημιουργιών είτε στους παραλήπτες αυτών είτε και στις δύο (Lamarque&Olsen, 2018). Συνεπώς, η δεύτερη έννοια θα μπορούσε να αποτελεί μέρος ή υποσύνολο της πρώτης. Σύμφωνα με τις Δανιήλ και Κορκοβέλου (2011), όλα τα έργα τέχνης διαθέτουν κάποια κοινά στοιχεία που αποτελούν βασικά γνωρίσματα τους. Αυτά είναι το θεματικό υλικό, δηλαδή το θέμα ή την ιδέα ενός έργου που μπορεί να εμπνέεται από ποικίλους παράγοντες, οι οποίοι ενεργοποιούν την δημιουργικότητά του καλλιτέχνη, η μορφή, συνεπαγόμενη του περιεχομένου, η διάταξη, που καθορίζεται από αρχές που εξυπηρετούν τις ανάγκες του καλλιτέχνη ή του ίδιου του έργου, το μέσο, δηλαδή υλικά κατασκευής του έργου και ο ρυθμός, εννοώντας την σύνδεση ανάμεσα σε έργα μιας κατηγορίας.

Γενικά, η ενασχόληση με έργα τέχνης στον ευρύτερο κόσμο της τέχνης προσφέρει συμβολικές και πρακτικές ευκαιρίες για την αντιμετώπιση της ασάφειας. Όταν τα έργα τέχνης είναι διαφορούμενα, μεταφορικά και πολλών επιπέδων, οι ιδέες, καθώς και τα μηνύματα, δεν μεταδίδονται κυριολεκτικά. Αυτό καθιστά την ερμηνεία του νοήματος δύσκολη, επειδή οι έννοιες της τέχνης μπορεί να αμφισβητηθούν και υπάρχει πραγματική πιθανότητα να βρεθούν περισσότερες από μία απαντήσεις σε ερωτήματα νοήματος. Δεν είναι λίγα, λοιπόν, τα αντικείμενα που κινούν το ενδιαφέρον ποικίλων ανθρώπων και που δημιουργούν το ερώτημα, εάν κάποια από αυτά αποτελούν στην πραγματικότητα έργα τέχνης. Εντούτοις, η ενασχόληση με την τέχνη ή την παραγωγή τέχνης θεωρείται, από καιρό, ένας αποτελεσματικός τρόπος ανάπτυξης δημιουργικής συμπεριφοράς μεταξύ των μαθητών και αυτό έχει συχνά αναδειχθεί ως σκεπτικό για την ένταξη της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στα σχολικά προγράμματα (Alter, 2010).

Κατηγορίες της τέχνης

Μέχρι και σήμερα, μπορεί κανείς να διακρίνει δύο βασικές κατηγορίες τεχνών, αν και η διάκριση διαφοροποιείται σε κάθε περίπτωση. Υπάρχουν, λοιπόν, οι καλές τέχνες και οι εφαρμοσμένες. Μεταμοντέρνες θεωρίες τονίζουν τη διαφορά μεταξύ αυτών των δύο μορφών. Αρχικά, καλές είναι οι τέχνες στις οποίες η δημιουργία έχει ως στόχο την αποτύπωση της ομορφιάς και της αισθητικής και με την σειρά τους διαιρούνται σε υποκατηγορίες. Έτσι, υπάρχουν οι εικαστικές τέχνες, δηλαδή η αρχιτεκτονική, η ζωγραφική και η γλυπτική, έπειτα, οι τονικές, που περιλαμβάνουν τη μουσική, τη λογοτεχνία και γενικότερα τον πεζό λόγο και την ποίηση, και, τέλος, οι κινητικές, χορός κινηματογράφος και θέατρο. Από την άλλη μεριά, οι εφαρμοσμένες τέχνες εξυπηρετούν και κάποιον πρακτικό σκοπό πέρα από την καλλιτεχνική χρήση. Τέτοια παραδείγματα είναι η αγγειοπλαστική, φωτογραφία, η κεραμική και η χρυσοχοΐα. Όμως, σε αρκετές περιπτώσεις, αντικείμενα όπως ο κινηματογράφος και η φωτογραφία, μαζί με την γραφιστική και την διαφήμιση μπορούν να ενταχθούν σε μία κατηγορία, όπου οι τέχνες αξιοποιούνται για εμπορικούς κυρίως σκοπούς και ονομάζεται μαζικές ή εμπορικές τέχνες (Δανιήλ & Κορκοβέλου, 2011).

Προσφορά της τέχνης

Σε ένα ευρύ πλαίσιο, η φαντασία και η ευαισθησία, χαρακτηριστικά που ορίζουν την ανθρώπινη φύση, φανερώνονται μέσα από τον ρόλο της τέχνης ως δημιουργική έκφραση. Ως επακόλουθο, βασική θεωρείται η επιρροή που ασκεί τόσο στην ατομική όσο και στην συλλογική ζωή ενός ανθρώπου. Συγκεκριμένα, η τέχνη μπορεί να προσφέρει σε 5 κυρίως τομείς στη ζωή του ατόμου. Αυτοί είναι ο πνευματικός, ο ψυχικός, ο κοινωνικός, ο διακριτικός και ο πολιτικός τομέας. Ξεκινώντας, η τέχνη προάγει το πνευματικό επίπεδο, μεταλαμπαδεύοντας προβληματισμούς, με στόχο την διείσδυση στην ουσία των πραγμάτων. Επίσης, διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ατόμου με το να οξύνει την κριτική σκέψη, καθώς και την φαντασία και εφευρηματικότητά του, με απώτερο σκοπό την δυνατότητα συνδυασμού της καλαισθησίας με την πνευματικότητα, που διαθέτει, σε διάφορα επίπεδα και καταστάσεις στη ζωή του. Κατόπιν, αναπτύσσει την ανοχή και την ικανότητα ανταπόκρισης του σε αισθητικά ερεθίσματα του περιβάλλοντος και τον καθιστά ικανό να βιώσει την ομορφιά γύρω του.

Σε επόμενο επίπεδο, πιστεύεται ότι ο άνθρωπος βρίσκει λύτρωση σε αυτήν, ανακαλύπτοντας όχι μόνο τον εαυτό του, αλλά και τον πολιτισμό. Αυτό σημαίνει πως μέσω αυτής, καλλιεργείται και οδηγείται στην αναζήτηση βαθύτερων κινήτρων πίσω από κάθε

ενέργεια του και την ανακάλυψη του εσωτερικού κόσμου του, δηλαδή την αυτογνωσία και στην ολοκλήρωση της αυτοεικόνας του. Εκτός από αυτά, η τέχνη έχει τη δυνατότητα να ψυχαγωγήσει και να ξεκουράσει, εφόσον συμβάλλει στην ικανοποίηση της ανάγκης έκφρασης του εσωτερικού κόσμου του ατόμου, στην εύρεση διεξόδου από τις αγωνίες του ιδίου και της εποχής του και στην απελευθέρωσή του δημιουργού, εξαπλώνοντας τη δημιουργικότητά του. Το γεγονός αυτό αποσκοπεί στη απόκτηση, από τον δημιουργό, ένα δικό του ιδιαίτερο τρόπο θεώρησης και την κατάληξη του στην κάθαρση.

Όσον αφορά τον κοινωνικό τομέα, τόσο το άτομο όσο και το σύνολο, η κοινωνία, χρειάζεται την τέχνη. Ένα αίτιο αυτού είναι ο προβληματισμός των δεικτών, μαζί με την ευαισθητοποίηση τους και την παρότρυνση να συμμετέχουν στην επίλυση αντικοινωνικών φαινομένων και προβλημάτων, όπως η εγκληματικότητα, η αδικία και η μοναξιά, που παρουσιάζονται μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, πίνακες, μουσική και θεατρικά έργα. Ένας ακόμη παράγοντας είναι ότι η τέχνη συμβάλλει στην ηθική συνειδητοποίηση, αναδεικνύοντας ηθικές συμπεριφορές και πρότυπα. Αξίζει να σημειωθεί, πως ενισχύει και τις ανθρώπινες σχέσεις με το να συντροφεύει τον άνθρωπο και έτσι να μειώνει το αίσθημα της μοναξιάς. Εκτός αυτών, σημαντική μπορεί να θεωρηθεί η συμβολή της στην επικοινωνία των λαών, με τρόπο που περιλαμβάνει την προώθηση του πολιτισμού και της ειρήνης. Η επικοινωνία αυτή μπορεί να επιτευχθεί με την ύπαρξη ένας κοινού κώδικα επικοινωνίας ανάμεσα σε λαούς, που φανερώνεται από τη μουσική, τα θεατρικά έργα, τις ταινίες και ευρύτερα την γλώσσα της τέχνης. Μεταφέρονται, έτσι, πολιτιστικά επιτεύγματα και γνώσεις σχετικές με την παράδοση που συνεισφέρουν στην αλληλοκατανόηση μεταξύ όλων. Συμπερασματικά, η τέχνη προσκαλεί τους ανθρώπους να επικοινωνήσουν σε μία ενότητα λόγω της ικανότητας της να γοητεύει. Τέλος, πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η τέχνη, κατά κάποιο τρόπο, πολιτικοποιεί το άτομο. Αυτό συμβαίνει, γιατί κάποιοι καλλιτέχνες επιλέγουν έμμεσα να διαμαρτυρηθούν για την πολιτική, προβάλλοντας, σε κάποιες περιπτώσεις, έννοιες, για παράδειγμα, την ισότητα και τη δημοκρατία, ωθώντας με αυτόν τον τρόπο τα άτομα στη διεκδίκηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και της συμμετοχής τους στα κοινά.

Εικαστικές Τέχνες

Εισαγωγή

Γενικά, θεωρείται από πολλούς ότι η τέχνη καταλαμβάνει μεγάλο μέρος της πλούσιας κληρονομιάς που πέρασε στους νέους Έλληνες από τους αρχαίους ακόμη χρόνους. Ένα κομμάτι αυτής είναι οι αποκαλούμενες εικαστικές τέχνες, οι οποίες ήταν και παραμένουν ευρέως γνωστές για την δυνατότητα που παρέχουν στον καλλιτέχνη να προβάλει μέσω αυτών ανάγκες και προβληματισμούς που έχει ήδη δημιουργεί η κοινωνία της κάθε εποχής. Εκτός από αυτό, έχει την δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις και τις ιδεολογίες του, είτε αυτές έχουν θετικό πρόσημο, δηλαδή, επιβράβευση ή ενθάρρυνση θετικών μηνυμάτων και συμβάντων, είτε αρνητικών, ως ένδειξη διαμαρτυρίας (Ανδρόνικος, 1986). Ετυμολογικά, η λέξη «εικαστικές» προέρχεται από το ρήμα «εικάζω» που σημαίνει απεικονίζω και πλάθω ομοίωμα. Σύμφωνα με το Χαραλαμπίδη (2021), υπάρχουν δύο είδη εικαστικών τεχνών: οι τέχνες της επιφάνειας και οι τέχνες του χώρου. Το πρώτο είδος αναφέρεται ότι περιλαμβάνει τη ζωγραφική, τη φωτογραφία και τη χαρακτική, στοιχεία που αξιοποιούν τις δύο διαστάσεις, το πλάτος και το ύψος, με τις οποίες σε κάποιες περιπτώσεις δημιουργείται και η ψευδαίσθηση του βάθους, της τρίτης διάστασης. Αντίθετα, η δεύτερη κατηγορία περιέχει την γλυπτική και την αρχιτεκτονική, που μπορούν να πάρουν μορφή μέσα στο πραγματικό χώρο, εκμεταλλευόμενες και τις τρεις διαστάσεις, αποτελούμενες από έργα τρισδιάστατα. Από αυτά, μεγαλύτερη ακμή και ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η αρχιτεκτονική, γλυπτική και ζωγραφική (Ανδρόνικος, 1986).

Αρχιτεκτονική

Ορισμός

Ξεκινώντας, η αρχιτεκτονική αποτελεί την «τέχνη του να χτίζει κανείς» και προέρχεται από την ανάγκη του ατόμου να έχει ένα καταφύγιο, με στόχο την προστασία από το φυσικό περιβάλλον και τους κινδύνους του, κάτι που μαρτυρούν προϊστορικές αναφορές (Χαραλαμπίδης, 2021). Ταυτόχρονα, θεωρείται ένα λειτουργικό και καλλιτεχνικό είδος τέχνης, που έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζει τόσο την εξωτερική, όσο και την εσωτερική όψη ενός αντικειμένου και να γίνεται αντιληπτή από την αφή, την όραση και την κίνηση στο χώρο (Charman, 1993). Από τους πρώτους πολιτισμούς της ιστορίας, η αρχιτεκτονική

παρουσιάζεται ως «στέγη» των υπολοίπων τεχνών, αλλά και ως τεχνική και επιστήμη. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι βασίζεται στην ελεύθερη φαντασία του αποκαλούμενου δημιουργού, ο οποίος για την επίτευξη του έργου στηρίζεται σε επιστημονικά υπόβαθρα και σε ποικίλες τεχνικές που θα συμβάλλουν στην ολοκλήρωση του (Χρήστου, 1987). Στη συνέχεια, επισημαίνεται πως για να ανταπεξέρχεται πρακτικά σε ανάγκες προβολής των ορθών προθέσεων του δημιουργού, σε συνδυασμό με την τρέχουσα εποχή, κρίζεται απαραίτητη η αξιοποίηση ακατέργαστου υλικού και την διαμόρφωση των επιφανειών και των όγκων (Χρήστου, 1987). Έτσι, πλέον, για την διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων, ο δημιουργός, ή σχεδιαστής, καλείται να έχει στη διάθεσή του ποικιλία και να διαλέγει υλικά και αντικείμενα, με απώτερο σκοπό να προσαρμόσει το τελικό αποτέλεσμα στον τρόπο ζωής, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις του πελάτη (Charman, 1993).

Υλικά και μέθοδοι

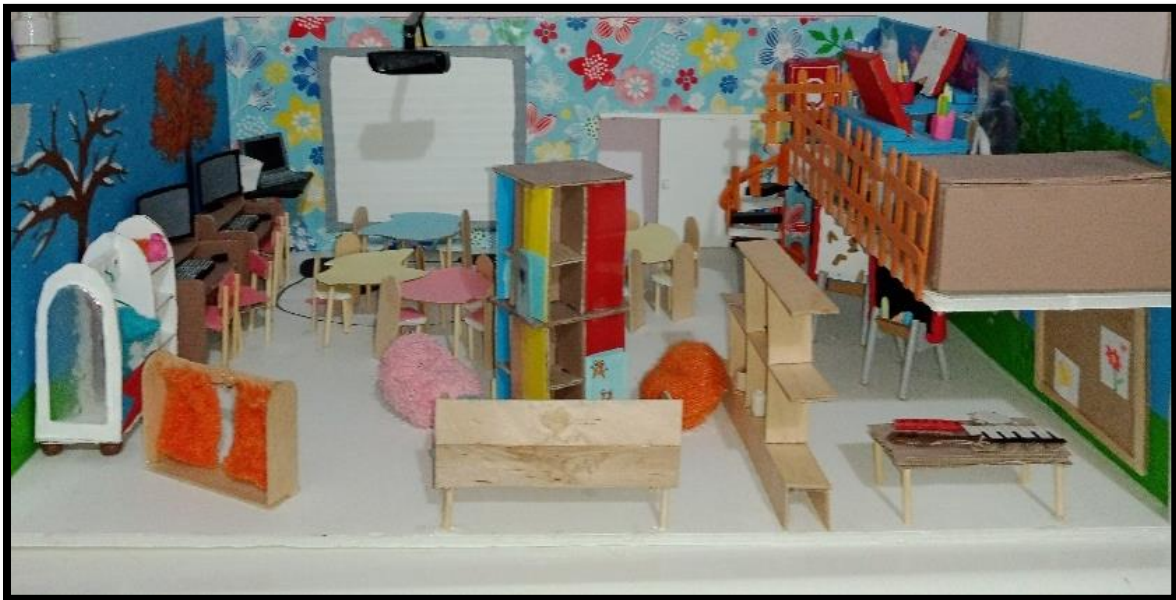
Όπως και κάθε άλλη μορφή τέχνης, βασικό είναι να υπάρχει πλήθος υλικών που μπορούν να αξιοποιηθούν για την πραγματοποίηση έργων της αρχιτεκτονικής. Στην ευρύτερη αρχιτεκτονική, τα υλικά είναι απαραίτητο να είναι ικανά να μπορούν να στηρίξουν την στερεότητα και την ασφάλεια του έργου, διαθέτοντας τη δυνατότητα μορφοποίησης τους, αλλά και προσφοράς αισθητικής. Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι αυτά τελικά διαφέρουν ανάλογα με την περιοχή στην οποία λαμβάνει χώρα το έργο, με χαρακτηριστικά στοιχεία να είναι το τούβλο, η μαλακή ή σκληρή πέτρα, η ποιότητα του εδάφους που σχετίζεται με τη διαδικασία του ψησίματος του πηλού και οι διαφορές ανάμεσα σε είδη ξύλου (Χρήστου, 1987). Επίσης, η έλλειψη ή η αφθονία αυτών, λόγω χάρη η ύπαρξη ή η απουσία δυνατότητας μεταφοράς υλικών, μπορεί να διευκολύνει ή να δυσχεραίνει την ολοκλήρωση του οικοδομήματος. Στη συνέχεια, η επιλογή του επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι οι οικονομικές δυνατότητες, οι πεποιθήσεις του αγοραστή ή του σχεδιαστή και η κοινωνική οργάνωση.

Πιο συγκεκριμένα, η αρχιτεκτονική είναι ένα θέμα που θα μπορούσε να απασχολήσει κάθε εκπαιδευτικό στο νηπιαγωγείο. Τα παιδιά, από τη φύση τους, είναι εξερευνητές και πειραματιστές, προσπαθώντας να ανακαλύψουν τον κόσμο γύρω τους και συνήθως αρχίζουν από το περιβάλλον, σπίτι - γειτονιά, όπου ζουν. Ό,τι ανακαλύπτουν, τα μεταφέρουν και στο παιχνίδι, με το να χτίζουν, για παράδειγμα, ένα σπίτι - καταφύγιο από απλά καλύμματα ή κουβέρτες (Charman, 1993). Αυτό από μόνο του αποτελεί ένα έναυσμα επαφής τους με την αρχιτεκτονική. Παρόλα αυτά, για την εισαγωγή της αρχιτεκτονικής στις νεαρές ηλικίες, δεν

θα ήταν δυνατόν να γίνει η χρήση των ίδιων υλικών που αξιοποιούνται σε κτίσματα. Επομένως, χρησιμοποιούνται υλικά πανομοιότυπα και πιο εύχρηστα για τα μικρά παιδιά. Αν και υποστηρίζεται ότι η γραφική αναπαράσταση οικημάτων διδάσκεται περισσότερο στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού, δεν σημαίνει πως τα νήπια ή τα προνήπια δεν μπορούν να ασχοληθούν με αυτή την τέχνη. Σύμφωνα με την Charman (1993), μία πρώτη εμπειρία στο χώρο του νηπιαγωγείου, θα μπορούσε να είναι η χρήση υγρής άμμου για τη δημιουργία προτύπων σπιτιών και κατά συνέπεια, μιας μικρής πόλης. Ωστόσο, προτού ξεκινήσει η διαδικασία δημιουργίας των αρχιτεκτονικών μοντέλων, παρέχεται η δυνατότητα αναπαράστασης των ιδεών των παιδιών μέσω πρόχειρο σχεδίων ζωγραφικής ή ακόμα και χαρτογράφησης. Δηλαδή, είναι σημαντικό να ενισχυθεί η δεξιότητα της οπτικοποίησης της σκέψης τους, πριν προχωρήσουν στην έναρξη της κατασκευής. Στην συνέχεια, για την κατασκευή μοντέλων μορφών αρχιτεκτονικής, μπορούν να επεξεργαστούν υλικά από τη φύση, όπως, το ξύλο και οι πέτρες, αλλά και άχρηστα ή περισσευούμενα αντικείμενα και συσκευασίες από την καθημερινότητα, λόγω χάρη,φελιζόλ, πλαστικά είδη, σπόγγος, χάρτινα κουτιά, ρολά υγείας ή κουζίνας, οδοντογλυφίδες και μακετόχαρτο. Ακολουθεί μια μακέτα, στην οποία έχουν χρησιμοποιηθεί ανακυκλώσιμα και άχρηστα υλικά, με την κύρια βάση να αποτελεί το μακετόχαρτο. Η συγκεκριμένη μακέτα παρουσιάζει μια τάξη νηπιαγωγείου, μαζί με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό που χρειάζεται για την, υποκειμενικά, καλύτερη διδασκαλία των παιδιών. Σε αυτή την «αίθουσα», περιλαμβάνεται, αρχικά, πίσω αριστερά, η γωνιά του υπολογιστή, με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τον εκτυπωτή, το λάπτοπ του/της νηπιαγωγού, τον διαδραστικό πίνακα και τον προτζέκτορα. Στην συνέχεια, η γωνιά του θεάτρου, με το καρότσι της μεταμφίεσης αλλά και μια επιδαπέδια σκηνή για κουκλοθέατρο. Στο κέντρο μπροστά στην μακέτα και δίπλα από την γωνιά του θεάτρου είναι η γωνιά την βιβλιοθήκης ή της ανάγνωσης, με το έπιπλο της βιβλιοθήκης να βρίσκεται στο κέντρο και τα πουφ με τον καναπέ να την περιβάλλουν. Κατόπιν, στο δεξί άκρο της μακέτα και στο κάτω αλλά και το πάνω μέρος (στον ημώροφο) βρίσκεται η γωνιά των εικαστικών, με τα καβαλέτα και τα τραπεζάκια των εικαστικών. Μετά, στην πίσω δεξιά γωνία είναι η γωνιά της καθαριότητας, με τον νιπτήρα και όλων των απαραίτητο εξοπλισμό και τα ντουλάπια πυροπροστασίας και πρώτων βοηθειών. Τέλος, στο κέντρο, βρίσκονται τα τραπεζάκια για την δημιουργική απασχόληση των παιδιών.

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Επιπλέον, γνωστό και ιδιαίτερα αγαπητό υλικό από τα παιδιά είναι η πλαστελίνη και ο πηλός, στα οποία μπορεί να δοθεί η υφή και η όψη που έχουν τοίχοι φτιαγμένοι από τούβλα, μπετόν ή ακόμα και ξύλο.

Εικόνα 4

Εικόνα 5

Εικόνα 6

Η όψη αυτή μπορεί να δοθεί και μέσω σχεδιασμού πάνω στο υλικό. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο πύργος (Εικόνα 4, 5 και 6), ο οποίος είναι κατασκευασμένος από τρία ρολά υγείας

κολλημένα πάνω σε ένα ρολό κουζίνας, στο οποίο έχει σχεδιαστεί με άσπρο μολύβι η ψευδαίσθηση του τοίχου κατασκευασμένου από τούβλα. Τα παράθυρα είναι φτιαγμένα από χαρτόνι κάνσον, οι σκεπές είναι από χρωματισμένη κόλλα A4 και τα πλοκάμια από πλαστελίνη. Η κατασκευή αυτή υλοποιεί την ιδέα ενός φανταστικού υποβρύχιου πύργου.

Τα παιδιά, αφού εξοικειωθούν με την εξωτερική μορφή του αρχιτεκτονικού μοντέλου, μπορούν να επικεντρωθούν στο εσωτερικό του δίνοντας έμφαση στην επίπλωση. Η επίπλωση μπορεί να περιλαμβάνει την χρήση έτοιμων αντικειμένων φτιαγμένων από φελιζόλ ή την κατασκευή αυτών με υλικά, όπως χαρτόκουτο, γλωσσοπίεστρα και ξυλάκια από σουβλάκια. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η μικρογραφίες των επίπλων της μακέτας της τάξης του νηπιαγωγείου (Εικόνα 7, 8, 9, 10 και 11). Τέλος, όσον αφορά τον περιβάλλοντα χώρο του κτίσματος, αυτός δημιουργείται από πιο ελαφρά και μεγάλης επιφάνειας υλικά, λόγω χάρη μακετόχαρτο, χαρτόκουτο και φελιζόλ. Ακολουθούν πέντε φωτογραφίες που προβάλλουν δείγματα επιπλών που μπορούν να κατασκευαστούν από απλά υλικά. Έτσι, στην Εικόνα 7, παρουσιάζονται καρεκλάκια και τραπέζια, φτιαγμένα από μακετόχαρτο, ξυλάκια από σουβλάκια, γλωσσοπίεστρα και χαρτόνι.

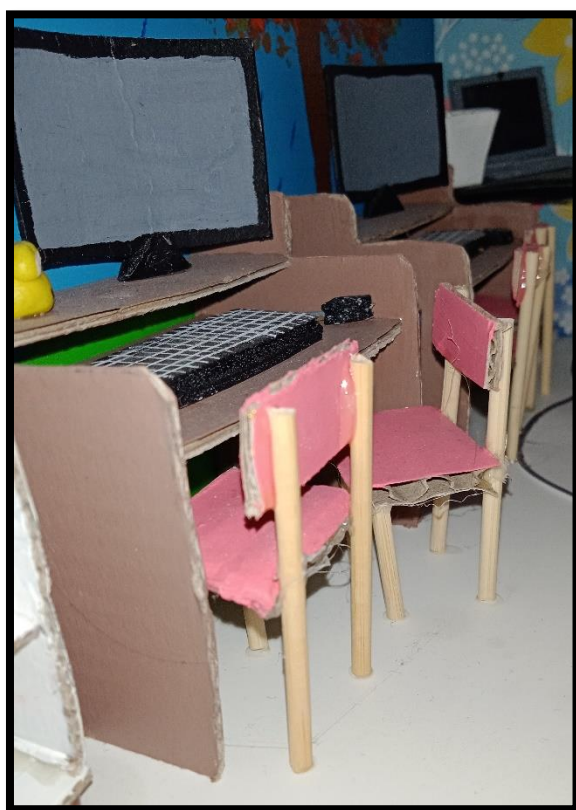
Στην Εικόνα 8, προβάλλεται ένα θρανίο εικαστικών, που αποτελείται κυρίως από μακετόχαρτο, χαρτόνι και ξυλάκια από σουβλάκια. Τα ίδια υλικά αξιοποιούνται, στην Εικόνα 9, όπου φαίνονται οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, τα τραπέζια και οι καρέκλες τους και στην Εικόνα 10, στην οποία υπάρχουν δύο διπλής όψης καβαλέτα. Επίσης, στην Εικόνα 11 βρίσκεται μια βιβλιοθήκη, κατασκευασμένη από χαρτόνι και την πλαστική επιφάνεια από συσκευασία παιχνιδιού.

Εικόνα 7

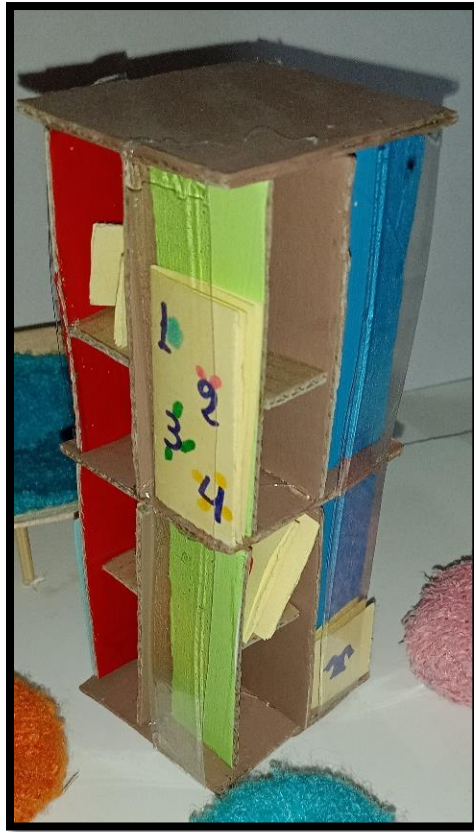
Εικόνα 8

Εικόνα 9

Εικόνα 10

Εικόνα 11

Γλυπτική

Ορισμός

Ακολουθεί η γλυπτική, τέχνη του χώρου, η οποία προήλθε από την ανάγκη έκφρασης των ανθρώπων, που σύμφωνα με τον Ανδρόνικο (1986), επιδιώκει την «πλαστικότητα της μορφής». Η ετυμολογική προέλευση της λέξης είναι το αρχαίο ρήμα «γλύφω» που σημαίνει λαξεύω, σκαλίζω και χαράσσω (Χαραλαμπίδης, 2021). Συχνά, υπάρχει μια ταύτιση του όρου με την πλαστική, κατά την οποία ο δημιουργός χτίζει σταδιακά με υλικά, όπως ο πηλός και ο γύψος. Εντούτοις, στην γλυπτική, ο καλλιτέχνης καλείται να αφαιρέσει μέρος του υλικού, λόγω χάρη του ξύλου ή του μαρμάρου, με στόχο την «απελευθέρωση» της μορφής (Χαραλαμπίδης, 2021). Μαζί με την αρχιτεκτονική, η τέχνη αυτή κινούσε το ενδιαφέρον πολλών, ιδιαίτερα κατά τους αρχαίους χρόνους. Τόσο ο Πλάτων και ο Σωκράτης είχαν κάνει λόγο για αυτή και το πώς την διαχώριζαν από τις άλλες τέχνες, αποφεύγοντας έντονες συγκρίσεις, ειδικά με την ζωγραφική (Ανδρόνικος, 1986).

Γλυπτική και αρχιτεκτονική

Σε σύγκριση με την αρχιτεκτονική, αν και οι δύο αποτελούν τέχνες του χώρου, παρουσιάζουν δύο βασικά κοινά, αλλά και αρκετά διαφορετικά, σημεία. Αρχικά, πρέπει να επισημανθεί ότι οι δύο αυτές τέχνες αξιοποιούν τις τρεις διαστάσεις, δηλαδή, το ύψος, το πλάτος και το βάθος. Επιπλέον, θεωρείται πως η αρχιτεκτονική περιλαμβάνει το βιωμένο εσωτερικό χώρο, που σημαίνει ότι λαμβάνονται υπόψη οι αισθήσεις της ακοής, της αφής αλλά και της κίνησης. Το γεγονός αυτό επιφανειακά μοιάζει να αποτελεί διαφορά μεταξύ των δύο τεχνών. Ωστόσο, αυτό παρατηρείται και στην γλυπτική, εφόσον, ειδικά από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, μελέτες αποδεικνύουν πως για την ολοκλήρωση και την βιωματική παρατήρηση των έργων της γλυπτικής απαιτούνται η αφή, η ακοή και η κίνηση. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι ο δημιουργός και ο θεατής χρειάζεται να κινηθούν γύρω του έργου, να το παρατηρήσουν και, αν είναι δυνατό και για τους θεατές, να το αγγίξουν και να το αισθανθούν. Από την άλλη πλευρά, μια πρώτη διαφορά είναι ότι ο αρχιτέκτονας στηρίζεται στην γεωμετρία για να ξεκινήσει το έργο του, ενώ ο γλύπτης χρειάζεται κάτι πιο απτό και οργανικό, όπως το ανθρώπινο σώμα. Τέλος, μια ακόμη διαφορά αναφέρει πως η αρχιτεκτονική μορφοποιεί τον χώρο με κατάλληλο τρόπο, ώστε να ωφελείται ένας πρακτικός, πολλές φορές, στόχος, σε αντίθεση με τα γλυπτά που εξυπηρετούν συχνότερα αισθητικούς σκοπούς.

Γλυπτική και ζωγραφική

Κοντά σε αυτά, δεν γίνεται να παραλειφθεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ της γλυπτικής και της ζωγραφικής. Ξεκινώντας με τις ομοιότητες, θα μπορούσε να πει κανείς ότι και οι δύο έχουν ως αφετηρία τους το σχέδιο. Ταυτόχρονα, γίνεται προσπάθεια να αποδώσουν και να μεταφέρουν στον θεατή ποικίλες εικαστικές, κυρίως, αξίες μέσω των έργων τους, που αποσκοπούν στην ερμηνεία του κόσμου. Παρόλα αυτά, πιο καθοριστικής σημασίας φαίνεται να είναι οι διαφορές τους. Μια από αυτές συμπληρώνει την δεύτερη ομοιότητα, δηλαδή, αν και επιχειρούν να ερμηνεύσουν τον κόσμο μέσα από αξίες, ο τρόπος που μεταφέρουν αυτές τις αξίες διαφοροποιείται. Για την ακρίβεια, η δεύτερη, η τέχνη της ζωγραφικής, δεν προσφέρει τίποτα άλλο από την ψευδαίσθηση της πραγματικότητας με το να επικεντρώνεται στο «φαίνεσθαι», ενώ η πρώτη, η τέχνη της γλυπτικής, δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό. Ακόμη, σημαντική είναι η υπογράμμιση του δεδομένου ότι η μια έχει τρισδιάστατο και η άλλη δυσδιάστατο χαρακτήρα, με την προσθήκη πως η πρώτη προσφέρει την αλήθεια και η δεύτερη παρέχει μεγάλη ποικιλία εκφραστικών διατυπώσεων του καλλιτέχνη (Χρήστου, 1987).

Υλικά και μέθοδοι

Η γλυπτική, όπως και κάθε άλλη μορφή τέχνης, περιλαμβάνει μεθόδους διεξαγωγής των έργων της. Σύμφωνα με την Charman (1993), οι βασικότερες μέθοδοι εξ αυτών είναι η λάξευση, η χύτευση, η μηχανική κατασκευή και η συναρμολόγηση. Καταρχάς, η λάξευση είναι η διαδικασία κατά την οποία κόβονται και αφαιρούνται τμήματα του υλικού και θεωρείται εξαιρετικά δύσκολο να αντικατασταθούν στην περίπτωση κάποιου λάθους. Αυτή η τεχνική μπορεί να χρησιμοποιηθεί κυρίως σε παιδιά του δημοτικού και παίρνει την ονομασία «Σκάλισμα». Σε αυτή, παρέχεται η δυνατότητα στα παιδιά να επιχειρήσουν να σκαλίσουν είτε μαλακό ξύλο, στις μεγαλύτερες τάξεις, είτε ξερό πηλό ή σαπούνη, για τις μικρότερες τάξεις και στοχεύει στην ικανότητα οπτικοποίησης της μορφής που μπορεί να πάρει η μάζα αν λαξευτεί. Έπειτα, η χύτευση αναφέρεται σε ένα είδος διαμεσολάβησης, όπου σε αυτή, ένα ρευστοποιημένο υλικό, χύνεται μέσα σε ένα καλούπι, με αποτέλεσμα, όταν κρυώσει το υλικό αυτό, στερεοποιηθεί και αφαιρεθεί, να έχει πάρει την μορφή του καλουπιού. Η χύτευση μπορεί να εφαρμοστεί ακόμη και στην προσχολική ηλικία με την χρήση χάρτινων κουτιών ή μικρών πλαστικών καλουπιών, μέσα στα οποία μπορεί να μπει πηλός, υγρή άμμος ή πλαστελίνη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δημιουργία ανάγλυφων σχημάτων και σχεδίων με πλαστικά καλούπια που χρησιμοποιούν τα παιδιά στην παραλία. Τέλος, κατά την κατασκευή ή την συναρμολόγηση, κυρίαρχος σκοπός του καλλιτέχνη είναι η συγκέντρωση υλικού και η αναπροσαρμογή και μεταποίησή του σε κάτι καινούργιο. Έτσι, όσον αφορά τα παιδιά, μπορούν να συνδυάσουν και να ενώσουν αντικείμενα διαφόρων σχημάτων και μεγεθών, δημιουργώντας, με αυτόν τον τρόπο, μορφές γλυπτών. Παραδείγματα υλικών τέτοιων αντικειμένων είναι το φελιζόλ, το πλαστικό και το ξύλο (Charman, 1993).

Επομένως, τα υλικά που αξιοποιούνται στην γλυπτική εμφανίζουν μεγάλο πλούτο, συνήθως ανάλογα με την ηλικία του καλλιτέχνη. Πιο γνωστά στον ευρύτερο τομέα αυτής της τέχνης είναι η πέτρα, έχοντας, έτσι, την αποκαλούμενη λιθογλυπτική, το ξύλο, δηλαδή, ξυλογλυπτική, το μάρμαρο και ο πηλός (Χρήστου, 1987). Ειδικότερα τώρα, όσον αφορά τον χώρο της εκπαίδευσης, τα παιδιά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το «πλάσιμο» και την μορφοποίηση τρισδιάστατων αντικειμένων. Συνεπώς, εύχρηστα υλικά που προσαρμόζονται στις μικρές ηλικίες και μπορούν να εξυπηρετήσουν αυτόν τον σκοπό είναι ο πηλός, η πλαστελίνη, το ζυμάρι, ο χαρτοπολτός, το αλουμινόχαρτο και το βαμβάκι. Έτσι, ο πηλός και η πλαστελίνη είναι και τα δύο εύπλαστα υλικά, με την διαφορά ότι η πλαστελίνη προσφέρεται σε ποικιλία χρωμάτων, ενώ το ζυμάρι είναι πιο ελαφρύ από τον πηλό και την πλαστελίνη και εύκολο στην παρασκευή. Κατόπιν, ο χαρτοπολτός φτιάχνεται με μουλιασμένα κομμάτια εφημερίδας σε νερό ή αραιωμένη κόλλα χειροτεχνίας και αυτά στην

συνέχεια μπορούν είτε να κολληθούν σε μια επιφάνεια που έπειτα θα αφαιρεθεί, όπως ένα μπαλόκι, ή συμπιέζεται, στύβεται και στραγγίζεται, ώστε να δημιουργηθεί μια μάζα (Εικόνα 12 και 13). Μετά, το αλουμινοχαρτό μπορεί να πάρει διάφορες μορφές μόλις τσαλακωθεί και τέλος, το βαμβάκι χρησιμοποιείται εφόσον έχει βουτηχτεί σε αραιωμένη – ρευστή άσπρη κόλλα, με την πιο χαρακτηριστική να είναι η ατλακόλ. (Μαγουλιώτης, 1989)

Εικόνα 12

Εικόνα 13

Ζωγραφική

Ορισμός

Οι άνθρωποι, ήδη από την νηπιακή τους ηλικία, αποκτούν σχεδιαστικές εμπειρίες. Οι εμπειρίες αυτές, προέρχονται από την επαφή του ατόμου με μια κολλά χαρτί και υλικά ζωγραφικής, λόγου χάρη μαρκαδόροι, ξυλομπογιές και κηρομπογιές. Γενικά, το να μπορεί κανείς να αποδώσει ένα πρόσωπο ή ένα αντικείμενο, φανταστικό ή πραγματικό, με την χρήση γραμμών, αλλά και σχημάτων, αποτελεί την τέχνη της ζωγραφικής (Χαραλαμπίδης, 2021). Επομένως, η τέχνη, σε ένα πιο γενικευμένο πλαίσιο, παρουσιάζεται ως ένα από τα μέσα που έχουν την δυνατότητα να σκιαγραφούν τα λεγόμενα στίλ. Ως στίλ ορίζεται το

πλήθος των ομοιοτήτων μεταξύ των έργων, που βασίζονται σε κοινά στοιχεία και γνωρίσματα. Επίσης, το στίλ μπορεί να χαρακτηριστεί ως εθνικό, προσωπικό και της εποχής, χαρακτηρισμοί που εκφράζουν την τεχνοτροπία ενός λαού, ενός ατόμου και μιας περιόδου (Wolfflin, 2006). Συγκεκριμένα και η ίδια η ζωγραφική χαρακτηρίζεται από καλλιτεχνικά στίλ που συνδέονται με ποικίλα και ευρέως γνωστά κινήματα και ρεύματα εκ των οποίων μερικά είναι ο Εξπρεσιονισμός, ο Νεοκλασικισμός, ο Ρομαντισμός και ο Ρεαλισμός (Charman, 1993).

Εκτός του στίλ, πιο στοχευμένα, βασικό στοιχείο για τη δημιουργία κάθε είδους έργου εικαστικών τεχνών είναι το σχέδιο. Αυτό αποτελεί θεμέλιο για κάθε εικαστική έκφραση και μπορεί να προσδιορίσει το χώρο ή το επίπεδο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί το έργο. Επιπλέον, θεωρείται η απολύτως απαραίτητη και αναγκαία αρχή για την διόδο σε όλες τις μορφές των εικαστικών τεχνών, ενισχύοντας την ικανότητα της αντίληψης και της κατανόησης του κόσμου (Δανιήλ & Κορκοβέλου, 2011). Αυτό επιβεβαιώνει ο Wölfflin (1992) με την φράση του: «κάθε γραμμή μόνη της εμφανίζεται χωρίς νόημα και προορισμό στο σύνολό τους όμως σχηματίζουν μία πλούσια εικόνα». Συμπερασματικά είναι, αν όχι το μοναδικό, το κυρίαρχο κοινό στοιχείο ανάμεσα στις τρεις τέχνες, της αρχιτεκτονικής, της γλυπτικής και της ζωγραφικής.

Υλικά και μέθοδοι

Προκειμένου, όμως, να υπάρξει το σχέδιο είναι απαραίτητο να υπάρχει και μία επιφάνεια. Τέτοιες επιφάνειες θα μπορούσαν να είναι: το τυπικό και ευρέως χρησιμοποιούμενο χαρτί, στις διάφορες μορφές του, ο καμβάς, ένα ύφασμα, ο πάπυρος, ακόμη και ο πηλός, το κεριά και μεγάλα φύλλα δέντρων (Παπαγεωργίου, 2022). Οι επιφάνειες αυτές αποτελούν τα υλικά και τα μέσα για την διεξαγωγή του σχεδίου, ιδιαίτερα στην ζωγραφική. Έτσι, χρίζεται σημαντική η διαλεύκανση των εννοιών «υλικό» και «μέσο». Αρχικά, το μέσο περιλαμβάνει τόσο τα ίδια τα υλικά, όσο και τα εργαλεία τις μεθόδους και τις τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν από τον καλλιτέχνη. Αντίθετα, το υλικό συνήθως μπορεί να επιδράσει χαρακτηριστικά στις αισθήσεις του ατόμου, καθώς επίσης, σημειώνεται ότι ο καλλιτέχνης μπορεί να αλλάξει και να μεταποιήσει κάποιες ιδιότητες του υλικού και έτσι αυτό μετατρέπεται σε μέσο (Charman, 1993). Επομένως, συμπεραίνεται ότι το υλικό μπορεί να είναι το μέσο ενώ το μέσο δεν μπορεί να είναι μόνο το υλικό.

Σε επόμενο επίπεδο, τα υλικά στην ζωγραφική παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, δεδομένο χρήσιμο, ιδιαίτερα για τις μικρές ηλικίες. Σύμφωνα με τις Epstein και Τρίμη (2005), υπάρχουν τα υλικά σχεδίου, δηλαδή, αυτά που έχουν την ιδιότητα να αφήνουν

στάμπα ή σημάδι, τα οποία με τη σειρά τους διακρίνονται σε υγρά ή ξηρά. Παραδείγματα υγρών ή ρευστών υλικών σχεδίου είναι οι μαρκαδόροι και αντικείμενα που περιέχουν μελάνι, όπως το στυλό, δηλαδή μέσα που πρέπει να αφαιρεθούν υπάρχουν ήδη αραιωμένα πριν από κάθε χρήση και δουλεύονται είτε με μαλακές πένες, είτε με πινέλα υδατογραφίας. Κατόπιν, τα ξηρά υλικά, λόγω χάρη τα μολύβια, δηλαδή ο γραφίτης, το κάρβουνο, οι κηρομπογιές και οι κιμωλίες παρέχουν τη δυνατότητα αξιοποίησης τους χωρίς τη χρήση άλλου μέσου, για παράδειγμα ενός πινέλου. Εκτός από αυτά, πολύ χρήσιμα θεωρούνται και τα αναφερόμενα χρώματα ή μπογιές. Σε μία προσπάθεια προσδιορισμού της έννοιας «χρώμα», θα έλεγε κανείς ότι είναι μία αίσθηση της όρασης που προκαλείται από διάφορα αντικείμενα όταν αυτά αντιδρούν με το φως (Παπανικολάου, 1996). Έτσι, τα χρώματα διακρίνονται κυρίως σε βασικά, δευτερεύοντα και συμπληρωματικά (Χαραλαμπίδης, 2021). Ξεκινώντας, τα βασικά χρώματα είναι 3 και είναι το κόκκινο, το κίτρινο και το μπλε που μας δει δεν τα δευτερεύοντα το πορτοκαλί, το μωβ και το πράσινο αποτελούν τον κύκλο των χρωμάτων (Εικόνα 14).

Εικόνα 14

Επίσης, σε αυτό το κύκλο τα χρώματα που βρίσκονται το ένα ακριβώς απέναντι από το άλλο θεωρούνται ζεύγη και ονομάζονται συμπληρωματικά. Αυτά τα ζευγάρια είναι κόκκινο-πράσινο μπλε-πορτοκαλί και κίτρινο-μωβ (Charman, 1993). Επιπλέον, αν και δεν συμπεριλαμβάνονται στον κύκλο και συχνά δεν θεωρούνται χρώματα, το άσπρο και το

μαύρο αξιοποιούνται αρκετά στις μικρές ηλικίες και βοηθούν στη δημιουργία αποχρώσεων κάνοντας τα χρώματα πιο ανοιχτά ή πιο σκούρα. Τέλος, υπάρχει και η διαφοροποίηση της «θερμοκρασίας» που έχουν, δηλαδή, της αίσθησης που δημιουργούν, αποκτώντας έτσι τις ονομασίες «θερμά», κόκκινο, πορτοκαλί και κίτρινο και «ψυχρά» χρώματα, μπλε, πράσινο και μωβ (Παπανικολάου, 1996).

Παρόλο που οι ονομασίες των χρωμάτων είναι κοινές για όλες τις τέχνες και τις τεχνικές, η εντύπωση που δημιουργούν ενδιαφέρει, όταν απλώνονται σε μία επιφάνεια, την ονομαζόμενη βάση. Για αυτό, το είδος της μπογιάς που χρησιμοποιείται σε κάθε επιφάνεια ποικίλλει. Συνεπώς, υπάρχουν οι μπογιές με βάση το νερό, όπως είναι οι νερομπογιές και τέμπερες, που δεν αργούν να στεγνώσουν και μπορούν να αξιοποιηθούν πάνω σε πολλές βάσεις, συμπεριλαμβανομένου του χαρτιού. Στη συνέχεια, υπάρχουν τα ελαιοχρώματα, δηλαδή αυτές που έχουν ως βάση το λάδι, όπως οι λαδομπογιές, οι οποίες φτιάχνονται από καρυδέλαιο και λινέλαιο και θεωρούνται ιδιαίτερα φιλικά ως προς αυτόν που τα χρησιμοποιεί. Χαρακτηριστικό τους είναι το γεγονός ότι αργούν να στεγνώσουν και όταν είναι πλέον στεγνά, δημιουργούν μία λεία διάφανη κρουστά που κρατάει το χρώμα στο εσωτερικό της. Τέλος, υπάρχουν τα ακρυλικά χρώματα, που από τη μία πλευρά παρουσιάζουν κοινά μετά υδατοχρώματα εφόσον είναι και αυτά υδατοδιαλυτά και από την άλλη, στεγνά μετατρέπονται σε πλαστικό, κάτι που αποδείχθηκε πιο βοηθητικό και από τα ελαιοχρώματα (Erstein&Τρίμη, 2005).

Εικαστικές τέχνες στο νηπιαγωγείο

Συμπερασματικά, από τη βρεφική τους ηλικία, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ποικιλία αντικειμένων, τα οποία συμβάλλουν στην καλλιτεχνική τους ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, λόγω του ότι δεν έχουν πλήρως ανεπτυγμένη τη γλωσσική ικανότητα επιλέγουν να εκφράζονται μη λεκτικά, δηλαδή, μέσω της τέχνης, κυρίως ζωγραφικής (Erstein & Τρίμη, 2005). Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαία την διδασκαλία των εικαστικών τεχνών ειδικά στο νηπιαγωγείο, εφόσον μέσα από αυτές, επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση του συναισθηματικού κόσμου των παιδιών, όπως και η απόκτηση δεξιοτήτων που αφορούν τη συνεργασία και την κοινωνικοποίηση, τον πειραματισμό και την επίλυση προβλημάτων, αλλά και η βελτιστοποίηση της παρατήρησης, της οργάνωσης και της ερμηνείας των εμπειριών τους, με στόχο τη νοηματοδότηση τους και τη μετατροπή τους σε ενέργειες ελεύθερης έκφρασης (Ταμουτσέλης, 2017). Ένας ακόμη λόγος ένταξης των εικαστικών τεχνών στο νηπιαγωγείο και τη διδασκαλία τους είναι ότι προσφέρεται σε ένα διαφορετικό

και βιωματικό πλαίσιο, απαραίτητο στοιχείο για την εκπαιδευτική πράξη και την ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων. Προκειμένου, όμως, να πραγματοποιηθεί αυτό, σημαντική είναι η ορθή οργάνωση του χώρου, δηλαδή, της σχολικής αίθουσας. Κατόπιν, εφόσον στο νηπιαγωγείο υπάρχουν οι γνωστές «γωνιές», εδώ πρέπει να γίνει εστίαση κυρίως στη γωνιά των εικαστικών. Σε αυτή, θα πρέπει τα παιδιά να μπορούν να εντοπίσουν, να διαλέξουν και να χρησιμοποιήσουν ελεύθερα ποικιλία υλικών χειροτεχνίας, λόγου χάρη κόλλα, ψαλίδια και «άχρηστα» υλικά και διάφορα είδη ζωγραφικής, για παράδειγμα μπογιές, πινέλα και κόλλες χαρτί (Παπανικολάου, 1996). Επιπρόσθετα, τόσο η γωνιά των εικαστικών, όσο και η ίδια η αίθουσα, θα πρέπει να τηρεί ορισμένες προϋποθέσεις, ώστε να είναι ικανά και να έχουν την επιθυμία να αξιοποιούν στοιχεία της όποτε επιθυμούν. Κάποιες από αυτές είναι η λειτουργικότητα, η ύπαρξη ερεθισμάτων που θα παρακινούν το ενδιαφέρον τους και ενίσχυση αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους (Ανδρούσου κ.ά., 2016).

Εκτός από την προσαρμογή του χώρου, βασική είναι και η οργάνωση δράσεων, μαζί με τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων, που θα έχουν ως στόχο την ενίσχυση του ενδιαφέροντος για την καλλιτεχνική δημιουργία αλλά και της επιθυμίας συμμετοχής τους σε σχετικές δραστηριότητες. Μέσω αυτών, γίνεται προσπάθεια κατανόησης από τα παιδιά ότι η τέχνη αποτελεί ένα μέσο έκφρασης τόσο απόψεων, ιδεών και συναισθημάτων, όσο και επικοινωνίας. Επιπρόσθετα, για να συμβάλλουν επιτυχώς στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, η τέχνη, ιδιαίτερα οι εικαστικές τέχνες μπορούν να αξιοποιηθούν σε συνδυασμό με δραστηριότητες που αφορούν άλλες μαθησιακές περιοχές, δηλαδή να υπάρχει διαθεματικότητα (ΔΕΠΠΣ, 2007). Τέλος, αναμενόμενο θεωρείται το γεγονός ότι για να διεξαχθεί επιτυχώς η βιωματική δράση και διαθεματική προσέγγιση, κρίνεται αναγκαίο ο ίδιος εκπαιδευτικός να είναι ευέλικτος και πρόθυμος να αναλάβει πρωτοβουλίες για να βοηθήσει τους μαθητές του (Ταμουτσέλης, 2017).

Λογοτεχνία

Εισαγωγή

Εκτός από τις εικαστικές τέχνες, στην κατηγορία των καλών τεχνών συμπεριλαμβάνονται και οι λεγόμενες τονικές τέχνες, δηλαδή αυτές που αφορούν τον πεζό λόγο, συνεπώς την λογοτεχνία και την ποίηση. Το σημείο στο οποίο επικεντρώνεται η παρούσα εργασία αφορά την λογοτεχνία. Έτσι, η λογοτεχνία θα μπορούσε, σε ένα γενικό πλαίσιο, να θεωρηθεί ως η επιμελημένη ασχολία, με στόχο την ανάπτυξη του έντεχνου λόγου και τη διατήρηση του μέσα από τη γραπτή και την προφορική παράδοση κάθε λαού (Μαρκαντωνάτος, 2013).

Παρόλα αυτά, παλαιότερα, επικρατούσε ο ορισμός, που υποστήριζε ότι η λογοτεχνία είναι ένα είδος γραφής, όπου ο αναγνώστης θα γύριζε επανειλημμένα, λαμβάνοντας κάθε φορά κάτι επιπρόσθετο, κάτι νέο. Σύμφωνα με αυτόν, όμως, η κατοχή προηγούμενης εμπειρίας στη λογοτεχνία κρίνεται απαραίτητη, δεδομένο που αποκλείει τα παιδιά ως αναγνώστες (Κανατσούλη, 2007). Σήμερα είναι γνωστό ότι τα παιδιά, ακόμη και από τη νηπιακή τους ηλικία, αποτελούν αναγνώστες, χωρίς απαραίτητα να έχουν πλήρως ανεπτυγμένη την ικανότητα της ανάγνωσης. Λόγω αυτού, έχει αναπτυχθεί ο όρος «παιδική λογοτεχνία». Για αυτόν, όπως και για τη λογοτεχνία, οι ορισμοί ποικίλουν ανάλογα με την εποχή. Σε έναν από αυτούς γίνεται προσπάθεια ερμηνείας του όρου με βάση τα χαρακτηριστικά του παιδικού βιβλίου. Ενδεικτικά χαρακτηριστικά των παιδικών βιβλίων είναι η σύντομη έκταση, η συνεχής ενεργή δράση για την απουσία στασιμότητας, οι διάλογοι και οι παραστατικές, πολλές φορές, περιγραφές και η απλή γλώσσα, για την οποία γίνεται προσπάθεια αντιστοίχισης με τη γλώσσα του παιδιού (Κανατσούλη, 2007). Συμπερασματικά, ευρύτερα, παιδική είναι η λογοτεχνία που κυρίως ακούγεται μπορεί να διαβαστεί από παιδιά και προορίζεται για τα ίδια (Σκαρτσής, 1990).

Παιδική λογοτεχνία: Παραμύθι

Χαρακτηριστικό και ιδιαίτερα αγαπητό από τα παιδιά παράδειγμα παιδικής λογοτεχνίας είναι τα παραμύθια. Η λέξη «παραμύθι» πλέον αξιοποιείται πολύ συχνά στην καθημερινή ζωή, γεγονός που δημιουργεί την ανάγκη εύρεσης ενός πιο σαφή ορισμού για αυτή. Κύρια έμφαση των λεξικών για τον προσδιορισμό της έννοιας δίνεται στην πλασματική ή φανταστική όψη αυτής. Δηλαδή, λέγεται ότι το παραμύθι είναι ένα, γενικά σύντομο, αφήγημα που παρουσιάζει φανταστικές και, αρκετά συχνά, υπερφυσικές δράσεις και ενδιαφέρουσες ιστορίες, που στοχεύουν στην δημιουργία της αίσθησης της απόλαυσης στον ακροατή (Ακριτόπουλος, 2013). Έπειτα, στην κατηγορία αυτή βρίσκονται τόσο τα λαϊκά παραμύθια, όσο τα «παραμύθια των λογοτεχνών», ή διαφορετικά, τα έντεχνα/σύγχρονα παραμύθια, ακόμη και τα διηγήματα επιστημονικής φαντασίας και τα κόμικ (Αναγνωστόπουλος, 1997). Αρχικά, πιστεύεται πως δεν είναι δυνατόν να υπάρχει λαός που να μην έχει δημιουργήσει τα δικά του παραμύθια, προφορικά ή γραπτά, καθώς αυτά αποτελούν διαχρονικά στοιχεία του ίδιου του πολιτισμού. Το λαϊκό παραμύθι ορίζεται ως το φανταστικό διήγημα που περιλαμβάνει το υπερφυσικό και το μαγικό στοιχείο και αποσκοπεί στην τέρψη αυτών που το ακούν. Σύμφωνα με την Κανατσούλη (2007), σε αυτά μπορούν να συμπεριλαμβάνονται οι μύθοι και οι θρύλοι, δηλαδή οι τοπικές παραδόσεις, σε συνδυασμό

με διασκεδαστικές διηγήσεις. Στη συνέχεια, παρουσιάζουν ορισμένα στοιχεία τα οποία τα χαρακτηρίζουν και τα διαφοροποιούν από τα έντεχνα. Αρχικά, κυριαρχεί ο κόσμος του φανταστικού, όπου λαμβάνουν χώρα θαύματα και γίνεται η αξιοποίηση μαγικού βοηθού ή μέσου προς όφελος του ήρωα. Κατόπιν, εδώ απουσιάζει ο τόπος και ο χρόνος, εφόσον αφήνεται να εννοηθούν από τον ακροατή ή τον αναγνώστη, με τη χρήση γενικευμένων φράσεων. Μετά, διακρίνεται η ύπαρξη δύο ακροτήτων, όπως μόνο καλός και μόνο κακός χαρακτήρας, κάτι που δηλώνει απουσία μεσότητας, λόγου χάρη η ύπαρξη κάποιου ήρωα που να έχει τόσα θετικά όσο και αρνητικά χαρακτηριστικά. Τέλος, έχοντας ως πηγή προέλευσης την ηθική συνείδηση του κάθε λαού, δεν περιορίζεται στο να διδάξει, αλλά βασίζεται σε ηθικές, κυρίως, αξίες. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν τα έντεχνα, ή πιο ορθά, τα σύγχρονα παραμύθια, τα οποία φέρουν τα δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αυτό το είδος συγγράφεται από γνωστά άτομα που ασχολούνται με τα παραμύθια, τους παραμυθάδες και διακρίνονται ιδιαίτερα για την παιδαγωγική σκοπιμότητα τους (Αναγνωστόπουλος, 1997). Σε αντίθεση με το λαϊκό, το έντεχνο περιορίζει το στοιχείο της φαντασίας και επικεντρώνεται στον ρεαλισμό, αφού αξιοποιεί την λογοτεχνία για να αντικαταστήσει όποιο μαγικό αντικείμενο. Επίσης, δεν αναφέρονται άγρια η θηριωδία ονόματα και επικρατεί μία μεσότητα μέσα σε μία «αταξική κοινωνία», αλλά διατηρούν και τη δικαίωση του καλού, κάτι που ως ένα βαθμό θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί με την κάθαρση των λαϊκών παραμυθιών. Τέλος, υπάρχει και μία διδακτική πρόθεση χωρίς, όμως, να τονίζεται και να επιβάλλεται (Κανατσούλη, 2007). Εν κατακλείδι, θα μπορούσε κανείς να πει ότι τα παραμύθια αποτελούν σημαντικά παιδικά βιβλία που συμβάλλουν ιδιαίτερα στην αισθητική τους καλλιέργεια και όχι μόνο (Δελώνης, 1988).

Είδη παραμυθιού

Ευρύτερα, ο όρος παιδικά βιβλία φέρνει στο νου κυρίως δύο μεγάλες κατηγορίες βιβλίων: τα βιβλία με εικόνες / εικονογραφημένα βιβλία ή *illustratedbooks*, που συνήθως προτιμώνται και τα εικονοβιβλία ή *picturebooks* (Κανατσούλη, 2007). Αρχικά, με τον όρο «εικονογραφημένο βιβλίο» εννοείται ένα λογοτεχνικό έργο, στο οποίο οι εικόνες δεν χρησιμοποιούνται για να διαταράξουν ή να ανατρέψουν την πλοκή της ιστορίας. Οι εικονογράφοι δημιουργούν εικόνες που βοηθούν στην εξιστόρηση βασικών σημείων της πλοκής με έμμεσο τρόπο, παρόμοιο με τον τρόπο που ένας παραμυθάς μπορεί να εικονογραφήσει σκηνές. Επομένως, εδώ οι εικόνες έχουν κυρίως διακοσμητικό ρόλο, που προσφέρει αισθητική, αλλά δεν προσθέτει τίποτα ουσιαστικό στην ιστορία. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν τα εικονοβιβλία, που είναι βιβλία στα οποία η ιστορία εξαρτάται από την

αλληλεπίδραση μεταξύ γραπτού κειμένου και εικόνας και όπου και τα δύο έχουν δημιουργηθεί με συνειδητή αισθητική πρόθεση. Δηλαδή, η ύπαρξη εικόνων αποσκοπεί στον εμπλουτισμό ή την ανατροπή του κειμένου. Τέτοια βιβλία συνήθως προτιμώνται κατά την διδασκαλία στην προσχολική ηλικία. Ως εικονογραφημένα έργα είναι συχνά πολυεπίπεδα στην ερμηνεία τους και θεωρούνται «ανοιχτά», ώστε να επιτρέπουν περισσότερη επικοινωνία από ό,τι τα παραδοσιακά μυθιστορήματα και προκαλούν τους αναγνώστες να σκεφτούν πιο κριτικά από ό,τι όταν διαβάζουν ένα εικονογραφημένο βιβλίο (Παπαδάτος & Πολίτης, 2011). Όπως αναφέρουν οι Wolfenbarger και Sipe (2007), οι αναγνώστες ενσωματώνουν τις αντιδράσεις τους σε κάθε πτυχή ενός εικονοβιβλίου σε μια πλήρη εμπειρία καθώς εξελίσσεται το γεγονός της ανάγνωσης.

Οι ειδικοί της παιδικής λογοτεχνίας συμφωνούν ότι το αντικείμενο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κείμενο εικονοβιβλίου από πολλές απόψεις, επειδή το κείμενο και τα γραφικά συνεργάζονται τόσο στενά για να μεταδώσουν χρονικές και χωρικές πληροφορίες. Ενώ οι λέξεις και οι εικόνες αλληλοσυμπληρώνονται, υπάρχει ένταση μεταξύ τους, επειδή η καθεμία επιβάλλει περιορισμούς στην άλλη. Απόρροια αυτών είναι το γεγονός ότι οι λέξεις σε ένα κείμενο επηρεάζουν τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς τις εικόνες τόσο πολύ που τα δύο μέσα φαίνεται να αντικατοπτρίζουν το ένα το άλλο. Γενικότερα, η ίδια η εικόνα είναι ικανή να μεταφέρει τη γενική ιδέα της θέασης ενός ενδιαφέροντος ή ενός όμορφου τοπίου. Ωστόσο, δεν εστιάζει σε κανένα σημείο ούτε δίνει στοιχεία για το γιατί πρέπει κάποιος να την κοιτάξει. Έτσι, χωρίς λόγια για να τις συμπληρώσουν, μερικές φορές γίνεται παρερμηνεία των οπτικών πληροφοριών των εικόνων με τρόπους που αποκαλύπτουν πόσο κατακερματισμένες είναι οι πληροφορίες. Παρομοίως, η εστίαση μόνο στο γραπτό κείμενο αποτρέπει την λεπτομερή παρατήρηση των εικόνων αλλά και την πιθανότητα δημιουργίας οποιασδήποτε αφηγηματικής ψευδαίσθησης. Εν κατακλείδι, οι λέξεις σε ορισμένες περιπτώσεις κρίνονται αναγκαίες, καθώς μπορούν να τροποποιήσουν μια εικόνα σε μια αρκετά πλούσια πηγή αφήγησης, διευκολύνοντας την αντίληψη του νοήματος (Nodelman, 2009). Να σημειωθεί πως αν και η μυθοπλασία είναι ένα κοινό είδος ιστορίας που αναπτύχθηκε στα βιβλία εικόνων, δεν επαρκεί για να περιγράψει όλο το φάσμα των διαθέσιμων αφηγήσεων σε αυτή τη μορφή. Η φράση αυτή αναγνωρίζει ότι υπάρχουν εικονογραφημένα μη μυθοπλαστικά κείμενα που είναι τόσο αφηγηματικά όσο και μη αφηγηματικά και ότι τα βιβλία αυτά μοιάζουν με τα βιβλία εικόνων που περιέχουν ιστορίες.

Επιπρόσθετα, για την δημιουργία ενός πετυχημένου βιβλίου, ο συγγραφέας, ο εικονογράφος και ο σχεδιαστής του βιβλίου συνεργάζονται για να δημιουργήσουν ενδιαφέρουσες πρώτες σελίδες και μεταβαλλόμενα οπτικά σήματα που είναι προσιτά στις

ερμηνείες των αναγνωστών σε καλά σχεδιασμένα βιβλία με εικόνες. Το περιεχόμενο, δηλαδή οι οπτικές πτυχές και τα στοιχεία σχεδιασμού των εικονοβιβλίων που περιβάλλουν την αφήγηση, είναι συχνά το σημείο, όπου αυτός ο συγχρονισμός των καλλιτεχνικών προσπαθειών φαίνεται πιο εύκολα. Το εξώφυλλο του βιβλίου, το εμπρόσθιο και το οπίσθιο εξώφυλλο, τα εξώφυλλα, η αφιέρωση και η σελίδα τίτλου παρέχουν λεπτομέρειες σχετικά με την ιστορία και τις μεταβαλλόμενες διαστάσεις της, όταν οι αναγνώστες εστιάζουν σε ορισμένα τμήματα του βιβλίου (Wolfenbarger&Sipe, 2007).

Δημιουργία νοήματος με τη χρήση κειμένων και εικόνων

Πλέον, παρατηρείται πως οι οπτικές εικόνες διαπερνούν την κοινωνία σε καθημερινή βάση. Τα λογότυπα αθλητικών ομάδων, τα εμβλήματα αυτοκινήτων, τα κίτρινα τόξα και άλλες συσκευασίες προϊόντων έχουν εξελιχθεί σε σύμβολα που τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες μπορούν να αναγνωρίσουν και να συνδέσουν με σημασία. Λόγω των συνδέσεών τους με άλλα οπτικά μέσα και των ιδιαίτερα πλαισιωμένων τοποθεσιών και εμπειριών τους, αυτές οι οπτικές εικόνες μεταφέρουν νόημα χωρίς την ανάγκη αντίστοιχου λεκτικού κειμένου. Έτσι, τα παιδιά έχουν συνηθίσει να προβλέπουν την κοινωνική και προσωπική σημασία των εικόνων. Σε ένα εικονοβιβλίο, η ιστορία δεν αφηγείται ποτέ εξ ολοκλήρου με λέξεις και εικόνες. Η προσοχή του αναγνώστη έλκεται από αυτή την ασυμφωνία. Οι αναγνώστες προσπαθούν να επιλύσουν τυχόν ασυμφωνίες μεταξύ αυτών που διαβάζουν ή ακούνε και αυτών που βλέπουν. Επομένως, ο αναγνώστης μπορεί να διερευνήσει και να πειραματιστεί με τις συνδέσεις μεταξύ των λέξεων και των εικόνων σε ικανοποιητικά εικονογραφημένα βιβλία.

Οι νέοι και οι μεγαλύτεροι αναγνώστες, συνήθως, βρίσκουν ποικίλους τρόπους να αλληλεπιδρούν με τις εικόνες και τις ιδέες που παρουσιάζονται στα εικονογραφημένα βιβλία, είτε λόγω αντίστασης είτε λόγω απόλαυσης. Η ανάγνωση αυτών των μυθιστορημάτων απαιτεί ενεργό συμμετοχή στην ανάπτυξη στρατηγικών ανάγνωσης που λαμβάνουν υπόψη την ένταση μεταξύ λέξεων και εικόνων, τους υπαινιγμούς σε παρόμοια κείμενα και τις τοπικά εντοπισμένες αναμνήσεις και νοήματα που προκαλεί το κείμενο. Όλοι οι νέοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αυτά τα βιβλία για την ποικιλία της εξελιγμένης σκέψης και του κοινωνικού διαλόγου που εμπνέουν. Ακόμα κι έτσι, πολλοί μεγαλύτεροι αναγνώστες, ιδίως, δεν έχουν τόσο μεγάλη πρόσβαση στη δημιουργικότητα και τις ευκαιρίες για ενεργητική ανάγνωση που παρέχουν τα εικονογραφημένα βιβλία. Φυσική συνέπεια αυτού

είναι ότι πολλοί αναγνώστες φεύγουν από το δημοτικό σχολείο πιστεύοντας ότι τα εικονογραφημένα βιβλία είναι μόνο για πολύ μικρά παιδιά.

Η αντίσταση των μεγαλύτερων αναγνωστών στην ανάγνωση βιβλίων με άφθονη εικονογράφηση μπορεί να μειωθεί από τους εκπαιδευτικούς που χρησιμοποιούν τα εικονογραφημένα βιβλία. Τα εικονογραφημένα βιβλία και τα βιβλία σε μορφή εικονογραφημένου βιβλίου στα μαθήματά τους, καθιστούν αυτά τα μυθιστορήματα διαθέσιμα στην τάξη. Ανεξάρτητα από το πόσο "απλό" είναι το θέμα, κάθε εικονογραφημένο βιβλίο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εξεζητημένο αισθητικά αντικείμενο. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν ένα νέο σεβασμό για τα εικονογραφημένα βιβλία και την εξειδικευμένη εργασία που απαιτείται για την κατασκευή τους, εξετάζοντας προσεκτικά τις περιμετρικές πτυχές, τις εικόνες, το κείμενο και τις σχέσεις μεταξύ αυτών των μερών. Υπάρχουν εικονογραφημένα βιβλία που περιλαμβάνουν βιογραφίες ζωγράφων ή έργα τέχνης που είναι αντιπροσωπευτικά ενός γνωστού καλλιτέχνη ή μιας σχολής τέχνης- ορισμένα από αυτά τα βιβλία περιγράφουν και παρουσιάζουν συγκεκριμένα στοιχεία της τέχνης, όπως το χρώμα, το σχήμα, η γραμμή, η υφή και η προοπτική.

Οι αναγνώστες μπορούν να μάθουν περισσότερα για την τεχνική του καλλιτέχνη του βιβλίου και τις δυνατότητες του μέσου για ουσιαστική έκφραση, δίνοντας προσοχή στα συγκεκριμένα μέσα που χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης του βιβλίου, όπως η φωτογραφία, η χαρακτηριστική ή το κολάζ. Οι μαθητές μπορούν να συμμετάσχουν στη συνδημιουργία έργων τέχνης με τον τρόπο των ενδιαφερόντων και του ύφους ενός συγκεκριμένου καλλιτέχνη, εξετάζοντας σύνολα κειμένων, μια συλλογή βιβλίων ενός εικονογράφου, για να εξοικειωθούν οι αναγνώστες με την έννοια του καλλιτεχνικού ύφους. Οι αναγνώστες εικονογραφημένων βιβλίων έχουν περισσότερο χρόνο να συνδυάσουν τη νέα οπτική του καλλιτέχνη με τις δικές τους υπάρχουσες γνώσεις και να συνδημιουργήσουν την εικόνα και το νόημά της (Wolfenbarger&Sipe, 2007). Συμπερασματικά, το νόημα βασίζεται πάντα στις εικόνες - αυτές που καταλαμβάνουν τον περισσότερο χώρο σε ένα βιβλίο και φέρουν μαζί τους την ευθύνη να μεταφέρουν τις περισσότερες πληροφορίες (Nodelman, 2009).

Παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο

Η αξιοποίηση των εικονογραφημένων βιβλίων στο νηπιαγωγείο παρουσιάζει ενδιαφέρον και προσφέρει ποικίλα πλεονεκτήματα τόσο στη μαθησιακή διαδικασία, όσο και στα ίδια τα παιδιά. Τα εικονογραφημένα λογοτεχνικά βιβλία έχουν κεντρική θέση στο πρόγραμμα σπουδών του δημοτικού σχολείου σήμερα, ιδίως στα νηπιαγωγεία. Η καθημερινή πρακτική

δείχνει ότι αυτά τα εικονογραφημένα βιβλία παρέχουν στα παιδιά, ιδίως σε μικρή ηλικία, εμπειρίες «ακρόασης», «θέασης», «ανάγνωσης» και «απόλαυσης» και αναπτύσσουν μελλοντικούς «ολοκληρωμένους αναγνώστες». Επομένως, είναι αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί, οι νηπιαγωγοί σε αυτή την περίπτωση, να έχουν την προσοχή και τις γνώσεις για να εξασφαλίσουν ότι τα παιδιά θα αποκτήσουν ευχάριστες εμπειρίες από το «ταξίδι» μέσα από τα λογοτεχνικά βιβλία. Επιπλέον, οι νηπιαγωγοί μπορούν να λειτουργήσουν ως διαμεσολαβητές, παρακολουθώντας τις εμπειρίες ζωής των παιδιών μέσω της συζήτησης και του προβληματισμού, και κυρίως ανταποκρινόμενοι και βυθίζοντάς τα σε λογοτεχνικά κείμενα, εμφυσώντας τους μια μελλοντική αγάπη για την ανάγνωση μέσω λογοτεχνικών εμπειριών (Παπαδάτος & Πολίτης, 2011).

Αναλυτικά προγράμματα

Παρόλα αυτά, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο της δημιουργίας κάποιας αμηχανίας σχετικά με την θέση της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση, αλλά και της διδασκαλίας της. Εξαιτίας αυτού, γίνεται προσπάθεια περιορισμού ή ακόμη και εξάλειψής αυτής της αμηχανίας, μέσα από τα Αναλυτικά Προγράμματα, τα οποία, στην προσχολική εκπαίδευση, περιλαμβάνουν το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Α.Π.Σ.), ή πιο συγκεκριμένα, το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου (Π.Σ.Ν.), αλλά και τον Οδηγό Νηπιαγωγού (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου). Με μια πρώτη ματιά, η λέξη λογοτεχνία δεν φαίνεται να εντοπίζεται άμεσα μέσα στο Δ.Ε.Π.Π.Σ., ενώ γίνεται μικρή αναφορά της στο Π.Σ.Ν., σε δράσεις του/της εκπαιδευτικού στην μαθησιακή περιοχή των μαθηματικών και της κατανόησης προφορικού λόγου, με κύρια αξιοποίησής της στην ακρόαση κομματιών από λογοτεχνικά βιβλία. Ξεκινώντας με το Δ.Ε.Π.Π.Σ., η λογοτεχνία μπορεί να αξιοποιηθεί στην ενότητα «Παιδί και Γλώσσα», όπου κυρίαρχες δραστηριότητες εδώ αφορούν την παραγωγή προφορικού λόγου, όπως τα παιδιά να μπορούν: «να αφηγούνται μια ιστορία», «να περιγράφουν μια εμπειρία» και «να απαγγέλλουν ποιήματα και γλωσσοδέτες», αλλά την κατανόηση και παραγωγή γραπτού λόγου, με παράδειγμα την επαφή τους με βιβλία και άλλα είδη έντυπου γραπτού λόγου (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2003). Δεν απουσιάζει, όμως, από τις υπόλοιπες ενότητες, οι οποίες είναι: «Παιδί και Περιβάλλον», «Παιδί Δημιουργία και Έκφραση» και «Παιδί και Πληροφορική». Από αυτά συμπεραίνεται πως η λογοτεχνία είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να αναπτυχθεί συστηματικά και να βοηθήσει ακόμη και στην μαθηματική σκέψη των παιδιών.

Σχετικά με το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου (Π.Σ.Ν.), παρατηρείται ότι η λογοτεχνία προτείνεται ως εργαλείο που μπορεί να αξιοποιήσει ο/η εκπαιδευτικός και που αφορά ανάλογους στόχους με αυτούς του Δ.Ε.Π.Π.Σ., δίνοντας, όμως, έμφαση στο κομμάτι της κατανόησης και της παραγωγής προφορικού λόγου (Π.Σ.Ν., 2011). Εδώ, όπως και στο Δ.Ε.Π.Π.Σ., προτείνονται δραστηριότητες που ενισχύουν την συζήτηση και συμβάλλουν στην ανάπτυξη τόσο των συναισθημάτων, των ιδεών και των απόψεων, όσο στην ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων δημιουργικής έκφρασης και αξιοποίηση της φαντασίας, αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων, ιδιαίτερα με την ανάγνωση ιστοριών και παραμυθιών ή μόνο με την απλή αφήγηση. Κατά συνέπεια, η λογοτεχνία δεν θεωρείται από μόνη της ένα διδακτικό αντικείμενο ή μια μαθησιακή περιοχή, αλλά παρουσιάζεται ως εργαλείο, το οποίο, μέσα από μια διαθεματική προσέγγιση, μπορεί να συμβάλλει στην απόκτηση μαθησιακών εμπειριών από τα παιδιά. Να σημειωθεί ότι σε αρκετές περιπτώσεις, κάποιοι θεωρούν ότι το «εργαλείο» αυτό είναι στενά συνδεδεμένο με την περιοχή που αφορά τις τέχνες και για αυτό πιστεύεται ότι εντάσσεται σε εκείνο το πεδίο.

Τέλος, στον Οδηγό Νηπιαγωγού, η έννοια αυτή τοποθετείται ξανά στον τομέα των μαθηματικών και συγκεκριμένα στο κομμάτι της επανάληψης μιας μαθηματικής έννοιας. Εκτός αυτού, με δεδομένο ότι ο Οδηγός Νηπιαγωγού έχει τις ρίζες τους στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Π.Σ.Ν, είναι αναμενόμενο η θέση της λογοτεχνίας να μην διαφοροποιείται ιδιαίτερα, παρά τις προσπάθειες ενίσχυσης κάποιων «αδύναμων» σημείων του Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου, 2011). Είναι εμφανές ότι, μέσα από αυτόν, προβάλλεται η σημαντικότητά της και η επιθυμία εμπλοκής περισσότερων λογοτεχνικών βιβλίων, με απώτερο σκοπό την εξοικείωση των παιδιών με τον γραπτό λόγο, αλλά και την ενίσχυση της φαντασίας, της «λογοτεχνικής καλλιέργειας», και την ανάπτυξη της απόλαυσης της ανάγνωσης. Μέσα σε αυτόν, παρουσιάζεται, επίσης, η αξία της βιβλιοθήκης και γενικά η ψυχαγωγία που παρέχει σε κάποιον, αναγνώστη ή ακροατή, η λογοτεχνία. Πέρα, όμως, από όλα αυτά, ούτε εδώ καταφέρνει η λογοτεχνία να κατακτήσει την αυτονομία της. Εντούτοις, γίνεται εμφανές ότι «η λογοτεχνία δεν αξιοποιείται για την λογοτεχνία», αλλά για να βοηθήσει στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα στηρίξουν την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/τριών. Παραδείγματα τέτοιων δραστηριοτήτων είναι η πραγματοποίηση ανάγνωσης και αφήγησης ενός παραμυθιού, μύθου ή ακόμη και ποιήματος, η εικονογράφησή του και η δραματοποίησή του.

Οφέλη λογοτεχνίας

Πριν παρουσιαστεί η χρησιμότητα της λογοτεχνίας μέσα στην σχολική κοινότητα, είναι απαραίτητο να αναγνωριστεί η αξία και τα οφέλη της σε ένα πιο γενικευμένο πλαίσιο. Αρχίζοντας, πολλοί αναγνώστες αναφέρουν ότι στρέφονται στη λογοτεχνία με σκοπό την εύρεση την αισθητικής τους απόλαυσης και την αναζήτηση διαφυγής από την καθημερινότητά τους. Ουσιαστικά, μελέτες δείχνουν ότι ο βασικός αναγνώστης, συνήθως, αναζητάει την «προσομοιωτική εμπειρία». Ως αποτέλεσμα, η λογοτεχνία φαίνεται να διδάσκει σε αυτόν πώς να αναγνωρίζει οικεία πράγματα, να συσχετίζεται με άγνωστα, να αμβλύνει τις ανάρμοστες εντάσεις που πιθανόν να έχει και τελικά, να οδηγεί στη διαμόρφωση μιας ταυτότητας. Το πλεονέκτημα αυτής της εμπειρίας προσομοίωσης είναι ότι είναι διπλή και πολλαπλή. Αρχικά, η εμπειρία αποκτάται χωρίς να πληρωθεί το απαραίτητο συναισθηματικό κόστος που σχετίζεται με την πραγματική εμπειρία. Επιπλέον, δημιουργεί το γνωστικό πλαίσιο για την πραγματική εμπειρία. Οποιαδήποτε αλληλεπίδραση με τον πραγματικό κόσμο γίνεται λιγότερο χαοτική όταν ενσωματώνεται σε ένα λογοτεχνικό μοτίβο (Φρυδάκη, 2003). Από αυτά προκύπτει το συμπέρασμα πως η λογοτεχνία παρέχει μια πλούσια και πολύπλευρη εμπειρία που προάγει τη γνωστική, συναισθηματική, πνευματική και αισθητική ανάπτυξη ενηλίκων και παιδιών, ενισχύοντας τον πνευματικό τους κόσμο. Ωστόσο, είναι κρίσιμο να μην υποβαθμίζεται η λογοτεχνία σε απλή πηγή πληροφοριών ή να χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως εργαλείο για την επίτευξη γνωστικών στόχων ή διαθεματικών δραστηριοτήτων.

Ουσιαστικά, οι προσωπικές εμπειρίες, είτε είναι πραγματικές είτε αντιληπτές, παίζουν σημαντικό ρόλο στη σύνδεση των φανταστικών αφηγήσεων με την πραγματικότητα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα παιδιά που διαβάζουν λογοτεχνία. Ξεκινώντας από το λογοτεχνικό κείμενο και καταλήγοντας στις εμπειρίες που αποκτώνται από την ανάγνωσή του, μπορεί κάποιος να αξιοποιήσει πιο αποτελεσματικά τις πιθανές λειτουργίες της λογοτεχνίας στο νηπιαγωγείο και να διασφαλίσει καλύτερα τον ρόλο της στην εκπαίδευση. Να σημειωθεί πως ως λογοτεχνικό κείμενο ορίζεται ένας χώρος, στον οποίο είναι δυνατή η παρουσία και συνύπαρξη δύο πεδίων, του φανταστικού και του πραγματικού και όπου κανείς μπορεί να υιοθετήσει την «αισθητική λογοτεχνική εμπειρία», κάνοντάς την ατομική, με στόχο να βοηθήσει στην απόλαυση αυτών των κειμένων (Πολίτης, 2012).

Στην συνέχεια, παρά την γενική αξία της λογοτεχνίας σε έναν ουδέτερο αναγνώστη, αξιοσημείωτη είναι και η χρησιμότητα και επιρροή της στο σχολικό περιβάλλον, αλλά και το παιδί – αναγνώστη. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας μπορεί να διαφέρει από βαθμίδα σε

βαθμίδα, κρύβοντας κάποιες επιφυλάξεις κάθε φορά από μέρους των εκπαιδευτικών. Στο νηπιαγωγείο, όπως αναφέρουν τα αναλυτικά προγράμματα, παρέχεται μεγάλη ποικιλία λογοτεχνικών κειμένων, τα οποία αποσκοπούν στην ψυχαγωγία και την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών. Τέτοια είδη κειμένων είναι τα παραμύθια, λαϊκά και έντεχνα, ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα, διάφοροι μύθοι, με αυτούς του Αισώπου να κυριαρχούν, όπως και ποιήματα προσαρμοσμένα για τα ακούσματα της ηλικίας αυτής (Κανατσούλη, 2007). Επιπλέον, μέσω αυτών των προγραμμάτων ορίζονται και οι γενικοί σκοποί που σχετίζονται με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Σύμφωνα με την Φρυδάκη (2003), οι σκοποί αυτοί διακρίνονται σε 3 κύριες κατηγορίες. Αρχικά, προκύπτει ο αξιακός πολιτισμικός σκοπός που επικεντρώνεται στις αξίες που νοηματοδοτούν τη ζωή. Έπειτα, υπάρχει ο αναγνωστικός σκοπός, δηλαδή στόχος είναι να καταφέρουν τα παιδιά να αποκτήσουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και ανάγνωσης. Τέλος, υπάρχει η "καλλιέργεια της αναγνωστικής κλίσης και η επιδίωξη της προσωπικής ανάπτυξης", κατά τις οποίες επιδιώκεται η δημιουργία έκθεσης των παιδιών για την ανάγνωση, δηλαδή να καταφέρουν να αναζητούν από μόνο τους την επαφή με διάφορα κείμενα, με απώτερο σκοπό την αυτογνωσία.

Ρόλος εκπαιδευτικού στην διδασκαλία της λογοτεχνίας

Προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω σκοποί καθοριστικός είναι ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού. Ξεκινώντας, είναι σημαντικό να πραγματοποιεί δράσεις και ενέργειες βασισμένες στις αρχές της διδασκαλίας, οι οποίες περιλαμβάνουν υπέροχη βοήθεια και διευκόλυνση των παιδιών, τη συνεργασία μαζί τους και την οργάνωση ενδιαφερθούν και ελκυστικών για αυτά δραστηριοτήτων. Αυτά, σε συνδυασμό με τον τομέα της λογοτεχνίας, απαιτούν από τον/την νηπιαγωγό να αφιερώσει χρόνο στην οργάνωση μιας βιβλιοθήκης, προτρέποντας τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με διάφορα κείμενα να αφηγηθούν, να εικονογραφήσουν και να δραματοποιήσουν ένα παραμύθι μία ιστορία ή ένα ποίημα. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο/η νηπιαγωγός να γνωρίζει καλά τόσο τα ίδια τα παιδιά όσο και τα βιβλία, έτσι ώστε να αποφύγει την καθοδήγηση και να επιτύχει την δημιουργία κατάλληλου κλίματος για την παροχή ευκαιριών απόλαυσης της λογοτεχνικής εμπειρίας (Πολίτης, 2021). Μεταξύ αυτών, ο/η εκπαιδευτικός καλείται να είναι και καλός αφηγητής ή καλή αφηγήτρια. Εφόσον το νηπιαγωγείο δεν βασίζεται ιδιαίτερα στον γραπτό, αλλά πιο πολύ στον προφορικό λόγο, ανάμεσα σε όλες δραστηριότητες, πρέπει να επισημανθεί η θέση, η χρησιμότητα και η τεχνική της αφήγησης. Επομένως, η αφήγηση, γενικά, είναι «η έκθεση με γραπτό ή

προφορικό λόγο ιστορικών ή φανταστικών γεγονότων», δηλαδή αληθών ιστορικών στοιχείων ή ιστοριών μυθιστοριογράφων, παραμυθιάδων ή άλλων συγγραφέων (Αναγνωστόπουλος, 1997).

Ανακεφαλαιώνοντας, η λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο αποτελεί εργαλείο που αξιοποιείται, κυρίως, σε δύο θεματικές προσεγγίσεις. Επιπρόσθετα, βασικός στόχος της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι η επαφή των παιδιών με λογοτεχνικά κείμενα και η ανάπτυξη της κλίσης τους προς την ανάγνωση. Εκτός αυτού, σημαντικές επιδιώξεις της είναι η καλλιέργεια τόσο αναγνωστικών όσο και ψυχοκινητικό δεξιοτήτων, αλλά και βιωματική συναισθηματική συμμετοχή τους ως αναγνώστες (Φρυδάκη, 2003)

Αισθητική

Εισαγωγή

Η αισθητική θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα μέρος των Τεχνών, με ιδιαίτερη σημασία τόσο για τους ενήλικες όσο και για τα παιδιά. Προτού, όμως, διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι τέχνες την ενισχύουν, κρίνεται σημαντικό να εξακριβωθεί η σημασία της. Κατά καιρούς, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες εύρεσης του κατάλληλου ορισμού, γεγονός που έχει δημιουργήσει μεγάλη σύγχυση γύρω από το θέμα. Αρχικά, υποστηρίζεται ότι η αισθητική είναι η σχέση που δημιουργείται μεταξύ ενός ατόμου και της θέασης ενός αντικειμένου, ενώ αλλού αναφέρεται ότι είναι η σχέση που έχει η ψυχή με τον κόσμο (Τρούλης, 1991). Ένας πιο σύγχρονος ορισμός τονίζει πως αποτελεί κλάδο της φιλοσοφίας ο οποίος ασχολείται με τον προσδιορισμό του ωραίου αλλά και το πώς αυτό προσλαμβάνεται από την τέχνη (Χαραλαμπίδης, 2021). Συνεπώς, φαίνεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις, η αισθητική συγγέεται με την καλαισθησία, την ομορφιά και την ύπαρξή του «Ωραίου». Όσον αφορά το Ωραίο, ομοίως με την αισθητική, είναι και αυτή μία αρκετά αφηρημένη έννοια. Πολύ το συγγέουν με το γούστο, ενώ σημειώνονται διαφωνίες σχετικά με την υποκειμενικότητα ή την αντικειμενικότητα αυτής της έννοιας. Δηλαδή, ορισμένοι βασίζουν το ωραίο σε νοητικές λειτουργίες, θεωρώντας το γνώση και επομένως, στηρίζουν την αντικειμενικότητα του, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι η αισθητική απόλαυση είναι κυρίως «συναισθηματική αντίδραση», γεγονός που αποδεικνύει την υποκειμενική πλευρά (Τρούλης 1991). Αναφορές στο ωραίο συναντώνται και σε τομείς της τέχνης κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα σύνδεσης της αισθητικής με τις τέχνες.

Παράλληλα, η Καλούρη - Αντωνοπούλου (1985) υποστηρίζει την άποψη ότι η τέχνη αποτελεί αντικείμενο της αισθητικής, χάρη στο οποίο φαίνεται να δημιουργούνται

προβλήματα για την αισθητική ως επιστήμη και ως αγωγή. Αντίθετα, η Παπανικολάου 1996 προβάλλει την αισθητική, κυρίως την αισθητική αγωγή, ως φυσικό και αναγκαίο αποτέλεσμα όλων των καλών τεχνών. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να γίνει αντιληπτή η σημασία της αισθητικής αγωγής προκειμένου να καταφέρει κανείς να κατανοήσει σε βάθος τέχνες, όπως η ζωγραφική και η λογοτεχνία. Μέχρι και σήμερα, δεν είναι λίγοι αυτοί που συνδέουν την αισθητική με την καλλιτεχνική αγωγή. Το γεγονός αυτό, όμως, περιορίζει την αισθητική, αποκλείοντας ευρύτερους τομείς που μπορούν να συμπεριληφθούν μέσα στο πεδίο της. Συγκεκριμένα, η δεύτερη επικεντρώνει το ενδιαφέρον της μόνο στο ωραίο, που εκφράζουν μόνο οι τέχνες και όχι φύση καθαυτή, ενώ η πρώτη στρέφεται σε κάτι πιο γενικό που συμπεριλαμβάνει και τα δύο αυτά στοιχεία, τις τέχνες και τη φύση (Τρούλης, 1991). Στόχος της αισθητικής αγωγής, σε συνδυασμό με την καλλιτεχνική αγωγή, είναι ενίσχυση τη δημιουργικότητας και, κατά συνέπεια, η όξυνση της δημιουργικής σκέψης. Τέλος, σημαντικά οφέλη της αισθητικής αγωγής θα μπορούσαν να θεωρηθούν η συμβολή στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των παιδιών, για παράδειγμα η μεθοδικότητα και η προσοχή, η διέγερση της φαντασίας και της δημιουργικότητας, αλλά και η απόκτηση της αυτοπεποίθησης.

Αισθητική εμπειρία

Η ενίσχυση της δημιουργικής σκέψης μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την συσσώρευση αισθητικής εμπειρίας. Ωστόσο, δεν υπάρχει συμφωνία σχετικά με τον ορισμό και τη σημασία της αισθητικής εμπειρίας στην εκπαίδευση, παρά το γεγονός ότι είναι απαραίτητη στις συζητήσεις για την αισθητική. Η εμπειρία είναι άμεση, δυναμική και ενσυναισθητική, εμπλέκοντας όλες τις αντιληπτικές ικανότητες ενός ατόμου και τη φαντασία. Η αισθητική εμπειρία διευρύνει κατά κάποιον τρόπο τις προοπτικές του ανθρώπου για τον κόσμο μέσω της φαντασίας (Savoie, 2015). Επομένως, κάποιοι διακρίνουν τέσσερις πτυχές της αισθητικής εμπειρίας, συμπεριλαμβανομένης της απόλαυσης, του ζωντανού συναισθήματος, του νοήματος και της αξίας της καλής τέχνης. Άλλοι θα ορίσουν την «αισθητική εμπειρία» ως τη στιγμή της ποιότητας, κατά την οποία πραγματοποιείται το αισθητικό δυναμικό και το συνηθισμένο γίνεται αξιοσημείωτο.

Ανεξάρτητα από αυτές τις ορολογικές διαφοροποιήσεις, η αισθητική εμπειρία συνήθως συνεπάγεται συναισθηματικές στιγμές που προκαλούν μεγαλύτερη ευχαρίστηση, σε αντίθεση με τη συνήθη ροή της καθημερινής εμπειρίας. Δεδομένου ότι η αισθητική εμπειρία απαιτεί μια «αυξημένη αισθητηριακή επίγνωση» που προάγει την πνευματική ανάπτυξη και την υπέρβαση, οι αισθητικοί παιδαγωγοί συμβουλεύουν να τη διαχωρίσουν από τις

αισθητηριακές εισροές. Η αισθητική εμπειρία έρχεται πρώτη στην «υπαρξιακή-φαινομενολογική αισθητική» πριν από οποιαδήποτε αισθητική αξιολόγηση ή κριτική. Συμπερασματικά, μια πλήρως συνειδητοποιημένη αισθητική εμπειρία περιλαμβάνει συναισθήματα και αντιδράσεις που συνδυάζουν τη φαντασία και τη σκέψη για να ενθαρρύνουν νέες αντιλήψεις (Lim, 2005).

Αισθητική εμπειρία σε Εικαστικές Τέχνες και Λογοτεχνία

Είναι σχετικά πιο εύκολο να καταλάβει κανείς την προσφορά αισθητικής εμπειρία από τις εικαστικές τέχνες παρά από την μεριά της λογοτεχνίας, παρόλο που και οι δύο συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία της καλλιτεχνικής αγωγής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, από τα παλαιότερα χρόνια έως και τη σημερινή εποχή, υπάρχει η ιδέα κάποιας αντίθεσης μεταξύ της αισθητικής και της γνώσης, κυρίως όταν γίνεται αναφορά στο κόμμα της λογοτεχνίας. Είναι σαφές πώς από την πλευρά των εικαστικών τεχνών, ιδιαίτερα της ζωγραφικής, είναι πιο κατανοητή η προσέγγιση της αισθητικής τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τα παιδιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί είτε η δημιουργία είτε η θέαση διαφόρων έργων τέχνης, όσον αφορά τον τομέα της ζωγραφικής. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η ζωγραφική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής του νηπίου. Επιπρόσθετα, μέσω αυτού και των εικαστικών Τεχνών γενικότερα, τα παιδιά αξιοποιούν τα «αισθητά» μέσα, δηλαδή τα υλικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου, λόγου χάρη ο όγκος, το βάρος και το χρώμα και τα συνδυάζουν για να δημιουργήσουν το αισθητικό αποτέλεσμα (Τρούλης, 1991).

Στο άλλο άκρο η λογοτεχνία εσφαλμένα χρησιμοποιείται από εκπαιδευτικούς μόνο ως προς το γνωσιακό της κομμάτι που περιλαμβάνει γλωσσικά στοιχεία. Η λογοτεχνία διευκολύνει πολλαπλές, ενίοτε αντιφατικές, ερμηνείες συμβόλων που οδηγούν στη σωστή κατανόηση της αμφισημίας τους. Διευκολύνει, την κατανόηση της δομής της πραγματικότητας, ώστε οι πολλαπλές εκδηλώσεις της να μην θεωρούνται ως ξεχωριστά γεγονότα, αλλά, αντίθετα, ως σημαίνοντα που έχουν νόημα και αξία. Επίσης, η δουλειά της δεν είναι μόνο να εκτιμά την ομορφιά. Περιλαμβάνει εμπειρία που δεν είναι απαραίτητα ακριβής αναπαράσταση ή πραγματική γνώση, αλλά μάλλον γνώση που προέρχεται από την άμεση γνωριμία, τη διαίσθηση, το συναίσθημα, τον προβληματισμό, τη δράση και την κρίση. Η αισθητική αντίληψη εξαρτάται πρωτίστως από την κατανόηση της αισθητηριακής αντίληψης. Περιλαμβάνει αρχές, όπως η ευγένεια και η ικανότητα να σκέφτεσαι διαφορετικά. Έτσι, η αισθητική απόλαυση δεν απορρίπτει τη γνωσιακή διάσταση, παρόλα αυτά δεν επικεντρώνεται μόνο σε αυτή, ομοίως με τη λογοτεχνία.

Σύμφωνα με έρευνες, τα μικρά παιδιά μπορούν να εμπλακούν σε μια ποικιλία συμπεριφορών που σχετίζονται με την αισθητική. Τα μικρά παιδιά γοητεύονται από το περιβάλλον τους. Απολαμβάνουν να συζητούν και να εκτιμούν την τέχνη. Έχουν ισχυρές προσωπικές προτιμήσεις και μοναδικά συστήματα αξιών, τα οποία επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο θεωρούν ότι αξίζει να «εκτιμηθεί». Προφανώς, το περιεχόμενο ή η ουσία της ανταπόκρισης, και όχι η παρουσία ανταποκρινόμενων συμπεριφορών, καθορίζει αν μια ανταπόκριση είναι αισθητική σε αντίθεση με μια ομολογουμένως ανώριμη ή ανεκπαιδευτη αισθητική ανταπόκριση. Συνεπώς, θα έλεγε κανείς ότι οι εικονογραφημένες ιστορίες ή τα εικονοβιβλία έχουν την δύναμη να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των παιδιών με την κατάλληλη αξιοποίηση από τον/την νηπιαγωγό και να συνεισφέρουν τόσο αισθητική απόλαυση όσο και η ενίσχυση της συναισθηματικής ανάπτυξης και της ενσυναίσθησης τους. Επιπλέον, σημειώνεται ότι σε αυτά τα βιβλία γίνεται προφανής και έξυπνος συνδυασμός των Εικαστικών Τεχνών και της λογοτεχνίας, μέσα από την παρουσίαση των εικόνων του βιβλίου και την ανάγνωση ή την αφήγηση του λογοτεχνικού κειμένου (Πουρνάρη, 2016). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημιουργία εικαστικών έργων με ερεθίσματα παρμένα από την παιδική λογοτεχνία, συχνότερα τα παραμύθια (Παπανικολάου, 1996). Ως επακόλουθο, γίνεται προσπάθεια για τη δημιουργία μιας νοητικής κατάστασης, με στόχο την άμβλυνση του προβληματισμού της φαντασίας και της δημιουργικότητας (Πουρνάρη, 2016).

Δημιουργικότητα και αισθητική

Από πολύ μικρή ηλικία, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ποικίλα αισθητικά ερεθίσματα, κάτι που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της δημιουργικής τους σκέψης. Παραδείγματα τέτοιων ερεθισμάτων στη νηπιακή, ή και βρεφική, ηλικία, είναι τα σχήματα, τα χρώματα, ακόμα και οι ήχοι των παιχνιδιών των παιδιών (Καλούρη – Αντωνοπούλου, 1985). Κατά την ανάπτυξή τους, τόσο στο οικογενειακό, όσο και στο σχολικό και ευρύτερο περιβάλλον, ανάλογα αισθητικά ερεθίσματα μπορούν να αντληθούν και από στοιχεία των τεχνών. Γενικότερα, οι τέχνες φαίνεται να παρέχουν ένα τόσο πλούσιο περιβάλλον για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας. Έτσι, για τη δημιουργική ανάπτυξη ως άτομο που ασχολείται με τις τέχνες, η εξεύρεση της σωστής ισορροπίας μεταξύ της δημιουργίας ιδεών και της κριτικής αξιολόγησής τους είναι ζωτικής σημασίας. Τα παιδιά πρέπει να αποκτήσουν στέρεες βάσεις στις εικαστικές τέχνες, προκειμένου να είναι σε θέση να διαμορφώνουν κριτικές απόψεις. Επομένως, η ενασχόληση με έργα τέχνης στην ευρύτερη κοινότητα της τέχνης παρέχει ευκαιρίες για την αντιμετώπιση της αβεβαιότητας τόσο με συμβολικούς όσο

και με πρακτικούς τρόπους. Τα μηνύματα ή οι έννοιες δεν μεταδίδονται κυριολεκτικά όταν τα έργα τέχνης έχουν πολλαπλά επίπεδα, είναι μεταφορικά και διφορούμενα. Επειδή οι έννοιες της τέχνης μπορεί να αμφισβητούνται και υπάρχει πραγματική πιθανότητα να εντοπιστούν περισσότερα από ένα νοήματα, αυτό καθιστά την ερμηνεία του νοήματος πρόκληση. Αυτή η ασάφεια ενθαρρύνει την εφαρμογή της δημιουργικής σκέψης.

Δημιουργική σκέψη

Η δημιουργική σκέψη ενθαρρύνεται και αναπτύσσεται μέσω της δημιουργίας περιβαλλοντικών συνθηκών στα σχολεία που ενθαρρύνουν την περιέργεια, την πολυπλοκότητα, την ανάληψη κινδύνων και τη φαντασία. Ενώ τα παιδιά έχουν την ικανότητα να δημιουργούν, χωρίς εξάσκηση, αυτή η ικανότητα είναι αδρανής. Η δημιουργικότητα χρειάζεται εξάσκηση για να αναπτυχθεί και να μετατρέψει τις δυνατότητες σε πραγματικότητα (Schirrmacher, 1998). Στην εξάσκηση αυτή μπορεί να συμβάλει η μαθησιακή εμπειρία και κατ' επέκταση, οι εκπαιδευτικοί. Έτσι, υπάρχουν διάφοροι περιβαλλοντικοί παράγοντες που περιλαμβάνουν τις κοινωνικές και φυσικές συνθήκες στο πλαίσιο του σχολείου και επηρεάζουν τη μαθησιακή εμπειρία. Από τη μία, οι κοινωνικές συνθήκες αφορούν τους ανθρώπους με τους οποίους οι μαθητές αλληλεπιδρούν στο σχολείο, όπως οι συμμαθητές, οι εκπαιδευτικοί και οι διοικητικοί υπάλληλοι και από την άλλη, οι φυσικές συνθήκες περιλαμβάνουν τους πόρους, τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις. Επιπλέον, οι δάσκαλοι αντιπροσωπεύουν μια ισχυρή κοινωνική επιρροή στον μαθητή-μαθητή όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους παρακινούν και ενθαρρύνουν τους μαθητές να εφαρμόζουν δημιουργική σκέψη (Alter, 2010).

Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας, είναι κατανοητή η δυσκολία ορισμού της αισθητικής και πόσο μάλλον η μετάδοσή της μέσω της διδασκαλίας των εικαστικών τεχνών και της λογοτεχνίας. Ευρύτερα, διαπιστώνεται πως το παιδί προσχολικής ηλικίας έχει έντονη ανάγκη για περιέργεια, παιχνίδι, ευτυχία, ψυχαγωγία και αυτοέκφραση. Η γενική εκπαίδευση των νηπίων περιλαμβάνει την καλλιτεχνική εκπαίδευση, επειδή γοητεύονται τόσο από την ομορφιά που βρίσκεται στη φύση όσο και από την ομορφιά που εκφράζεται στην τέχνη. Η εκπαίδευση αυτή προσπαθεί να αναπτύξει την αισθητική αίσθηση του νηπίου και, πιο συγκεκριμένα, να το εφοδιάσει με τις απαραίτητες δεξιότητες για να κάνει τον κόσμο πιο όμορφο μέσα από τη δική του τέχνη και τη γενικότερη συμπεριφορά του. Σε αυτή την τέχνη συμπεριλαμβάνονται

και τα δύο μελετόμενα σκέλη, οι εικαστικές τέχνες και η λογοτεχνία. Το πρώτο σκέλος δίνει έμφαση στην εικαστική αγωγή, η οποία μέσα από δραστηριότητες εικαστικού περιεχομένου κάνει προσπάθειες ανάπτυξης τόσο της ευρύτερης νοημοσύνης των παιδιών, όσο και τον εμπλουτισμό τους με αισθητικές εμπειρίες, δίνοντας έμφαση, πολλές φορές σε συναισθηματικές ή συγκινησιακές διεργασίες.

Ταυτόχρονα, σχετικά με το δεύτερο σκέλος, αποδεικνύεται ότι η λογοτεχνία από την μια θεωρείται η ίδια ως κάτι το Ωραίο, που προκαλεί συχνά όμορφα συναισθήματα στον αναγνώστη, τον θεατή ή/και τον ακροατή μέσα από τα κείμενά της, γεγονός που ορίζεται ως η βασική αισθητική αξία της. Το λογοτεχνικό έργο, δηλαδή, αποτελεί και αυτό μια μορφή έργου τέχνης και μέσο έκφρασης του καλλιτέχνη που στοχεύει στην δημιουργία «αισθητικής συγκίνησης» στον αποδέκτη αυτών. Παρόλα αυτά, συμπεραίνεται ότι παρά τις προσπάθειες των θεωριών για την δημιουργία αισθητικής απόλαυσης, η αισθητική αξία της λογοτεχνίας δεν μπορεί, σύμφωνα με τα έως τώρα δεδομένα, ακόμη να ενσωματωθεί πλήρως στην διδακτική πράξη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alter, F. (2010). Using the visual arts to harness creativity. The University of Melbourne refereed e-journal, 1(5). Ανακτήθηκε 9 Μάϊου, 2023 από <https://hdl.handle.net/1959.11/6409>
- Alter, F. (2010). Using the visual arts to harness creativity. The university of melbourne refereed e-journal, 1(5). Ανακτήθηκε 9 Μάϊου, 2023 από <https://hdl.handle.net/1959.11/6409>
- Chapman, H. L. (1993). Διδακτική της τέχνης: προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή (Π. Χριστοδουλίδης, Επιμ.). Αθήνα: Νεφέλη
- Dissanayake, E. (1990). What Is Art For? University of Washington Press.
- DriggsWolfenbarger, C., & Sipe, L. (2007). A Unique Visual and Literary Art Form: Recent Research on Picturebooks. Ανακτήθηκε 5 Μαΐου, 2023 από https://repository.upenn.edu/gse_pubs/32
- Lamarque, P., & Olsen, S. H. (2018a, December 6). Aesthetics and the Philosophy of Art: The Analytic Tradition, An Anthology (Blackwell Philosophy Anthologies) (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Lim, B. (2005). Aesthetic experience in a dynamic cycle: Implications for early childhood teachers and teacher educators. Journal of Early Childhood Teacher Education, 25(4), 367–373. Doi: 10.1080/1090102050250411
- Nodelman, P. (2009). Λέξειςγιαεικόνες: αφηγηματική τέχνη του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου. Αθήνα: Πατάκη
- Savoie, A. (2015). Aesthetic experience and creativity in arts education: Ehrenzweig and the primal syncretistic perception of the child. Cambridge Journal of Education, 47(1), 53–66. Doi:10.1080/0305764x.2015.1102864
- Schirmacher, R. (1998). Κατανόηση της Δημιουργικότητας. Στο Ου. Καλούρη – Αντωνοπούλου (Επιμ.), Τέχνη και δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών (σσ. 73-86). Αθήνα: ΕΛΛΗΝ
- Turner, M. (2006). The artful mind: Cognitive science and the riddle of human creativity. Oxford University Press.
- Wolfflin, H. (2006). Βασικές έννοιες της ιστορίας της τέχνης : το πρόβλημα της εξέλιξης του στυλ στη νεότερη τέχνη. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής Επίκεντρο
- Ακριτόπουλος, Α. Ν. (2013). Τέρψεις και ιστορίες: κριτικές, φιλολογικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας του παραμυθιού. Θεσσαλονίκη: Γράφημα
- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1997). Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Ανδρόνικος, Μ. (1986). Ο Πλάτων και η τέχνη: οι πλατωνικές απόψεις για το ωραίο και τις εικαστικές τέχνες. Αθήνα: Νεφέλη
- Ανδρούσου, Α., Κορτέση-Δαφέρμου, Χ. & Τσάφος, Β. (2016). Η παρατήρηση ως εργαλείο των εκπαιδευτικών: η κατανόηση του παισιού ως θεμέλιο για την οικοδόμηση της κατανόησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στο Β. Τσάφος (Επιμ.), Διερεύνηση και κατανόηση των παραμέτρων της εκπαιδευτικής διαδικασίας. (σσ. 55-56). Αθήνα: Gutenberg

- Δανιήλ, Α. & Κορκοβέλου, Α. (2011). *Εικαστικά: Ζωγραφική, Αγιογραφία, Γλυπτική, Χαρακτική*.
- Δανιήλ, Α. & Κορκοβέλου, Α. (2011). *Εικαστικά: Ζωγραφική, Αγιογραφία, Γλυπτική, Χαρακτική*. χ.τ.:
 Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ). Ανακτήθηκε 28 Μαρτίου, 2023, από
<http://repository.edulll.gr/1029>
- Δελώνης, Α. (1988). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο : βασικές γνώσεις χρήσιμες
 σ' εκπαιδευτικούς και γονείς*. Αθήνα: Σύγχρονο Σχολείο Καμπανάς
- ΔΕΠΠΣ. (2003).
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. (2003).
- Καλούρη – Αντωνοπούλου, Ου. (1985). *Η αισθητική αγωγή του παιδιού: μορφές αισθητικής
 δημιουργικότητας στην παιδική βιβλιοθήκη και στο μουσείο*. Αθήνα: Δίπτυχο
- Κανατσούλη, Μ. (2007). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας : σχολικής και
 προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: UniversityStudioPress
- Μαγουλιώτης, Α. Μ. (1989). *Ζωγραφική-γλυπτική χαρακτική*. Αθήνα: Gutenberg
- Μαρκαντωνάτος, Γ. Αν. (2013). *Λογοτεχνικοί και φιλολογικοί όροι*. χ.τ.: ΤΟ ΒΗΜΑ
- Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου. (2011).
- Παπαγεωργίου, Ε. (2022). ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.
- Παπαδάτος, Γ & Πολίτης, Δ. (2011). Από το Εικονογραφημένο Βιβλίο στο Εικονοβιβλίο:
 Δημιουργικές Διαδρομές στο Νηπιαγωγείο. Στο Ν. Στελλάκης & Μ. Ευσταθιάδου (Επιμ.),
 Ευρωπαϊκό Συνέδριο Παγκόσμιας Οργάνωσης Προσχολική Αγωγής (OMEP).
 Δημιουργικότητα και μάθηση στην πρώτη σχολική ηλικία, 6-8 Μαΐου 2011 (σσ. 662 – 674).
 Λευκωσία: Κυπριακή Επιτροπή OMEP
- Παπανικολάου, Ρ. Α. (1996). *Η ζωγραφική στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη:
 Μικρός Πρίγκηπας
- Παπανικολάου, Ρ. Α. (1996). *Η ζωγραφική στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη:
 Μικρός Πρίγκηπας
- Πολίτης (Dimitrios Politis) Δ. (2012). Η θέση της Λογοτεχνίας στο Νηπιαγωγείο και οι Προοπτικές
 του Ρόλου της. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 11(1), 31–38.
<https://doi.org/10.12681/icw.18050>
- Πουρνάρη, Μ. (2016). Φιλοσοφία της λογοτεχνίας: Η σχέση αισθητικής και γνώσης. Στο Γ. Δ.
 Καψάλης (Επιμ.), 10ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.
 Λογοτεχνία και Παιδεία, 4 – 6 Νοεμβρίου 2016 (σσ. 108-119). Ιωάννινα
- Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2011).
- Σκαρτσής, Σ. Α. (1990). *Εισαγωγή στην παιδική λογοτεχνία : Α. Θεωρία Β. Κείμενα*. Πάτρα: Αχαϊκές
 Εκδόσεις
- Ταμουτσέλης, Ν. Ε. (2017). *Το εικαστικό εργαστήριο στο σχολικό περιβάλλον*. Φλώρινα:
 Φλωρινιώτικες Εκδόσεις

- Τρούλης, Γ. Μ. (1991). Η αισθητική αγωγή του παιδιού: στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο.
Αθήνα: Γρηγόρης Δίπτυχο
- Φρυδάκη, Ε. (2003). Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας. Αθήνα: Κριτική
- Χαραλαμπίδης, Α. (2021). *Η τέχνη και οι λέξεις της: εικονογραφημένο λεξικό: εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες, αρχιτεκτονική, αρχαιολογία*. Θεσσαλονίκη: UniversityStudioPress
- Χρήστου, Χ. (1987). *Εισαγωγή στην τέχνη*. Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων